

# הכתב והקבלה

## במדבר א

א (ב) למשפחתם. דע מנין כל שצט ושצט (רש"י), ורש"ס גרס לידע מנין כל שצט ושצט, לא לידע מנין כל משפחה שהרי לא הזכיר בכחצו מנין המשפחה רק מנין כל שצט ושצט ע"ל. ר"ל שמנין המשפחות לא היה לנורך ידיעת מנין כל משפחה ומשפחה אצל לנורך ידיעת מנין כל שצט ושצט, ולכן לא הזכיר הכחצו מנין כל משפחה צפרט, רק הזכיר מנין כל שצט אשר הגיע לנו ידיעת מנין המשפחות, אצל צצני קהת הזכיר הכחצו גם מנין כל משפחה ומשפחה, לפי שיש לנורך צדיעת מנין כל משפחה ומשפחה לעלמה צעצור הצדל עצודתם כי היתה עצודה מיוחדת לכל משפחה ומשפחה לצדה (רש"י): (ג) חפקדו אתם. לא אמרו חפסדו אותם, כי לא היו ישראל נמנין לגלגלותם לכן הזכיר לשון פקידה שהוא ענין השגחה כלומר שיטגיוו עליהם לידע כמה הם, והשגחה זו על ידי מלאי שקלים (רש"י), ועמ"ס ר"פ פקודי: כל יוצא צבא. סעמו לדעת כי זרע כשר כי לשון יליאה ישומע על התולדה והזרע כמו לללאי עמך (ישעיה כ"ב) ומלכים מחלליך ילאו (לך לך י"ז ו'), לנא כמו לנאות גוים (ירמיה ג' י"ט) דחרגונו תושנחת עממיה. וכן צבי היא לכל הארלות (יחזקאל כ' ו' וט"ו) חרגונו תושנחת (עמ"ס צווקל צמרחות הוצאות) ועמ"ס יולא לנא זרע תשובה (וירדגער נאכקאממע, אכטצארער שפראסלינג) ויהיה לנא חאר ליולא. והמכוון צזה להודיע שהמיסכותם לנית אצותם לא היה מלד שהולכין אחר רוצ צעילות שהם מן הצעל, ר"ל אמנם היו צאמת זרע תשובה וכשר, כי לא היתה זנות ציניהם. ולפי שהיה המנין הזה צומן גמר מלאכת המשכן שיקויים תאמרו ית' ושכנתי צתוכם, להשכין שכניה ציניהם, ואין השכינה טורה אלא על משפחות מיוחדות שבישראל, כלאמריין קדושין (ע' ע"ב) לכן הקפיד הכחצו להודיע שהיו כלם יולא לנא כלומר זרע תשובה זרע כשר מוקולק מכל פגם משפחה. וחזר הכחצו עוד ואמר, חפקדו אותם לנצחותם, שהתכלית המכוון צפקידת המנין היא לנצחותם, (איהרע ווירדגען, איהרע אכטצארען) לדעת מנין זרע התשובה שאין צום פסול תאומה ורלוויים להשראת השכינה ציניהם. ומלאכי צמדדש רצותיו (הוצא צרצ"ס) חפקדו אותם לנצחותם וזה שאמר הכחצו מאשר יקרה צעיני כצדת ואני אהצחין, אמר ליה הקצ"ה ליעקב יקר אחת צעיני שכלל אותה לא נחתי להם מנין ולך נחתי מנין משל למלך שה"ו לו גרנות הרבה והיו כלן מלאות חצן וקשין ולא היה מדקדק צמנין היתה לו גורן אחת מלאה חטים אמר לכן ציתו מנה לי כמה כורין יש צו, ע"כ. מנצור צדצריהם שפירשו אלת לנצחותם לענין החציצות והיוקר. ולהיות דבר זה יקר מלד שצנחמה גדולה כו משש ממות חלק לא ינאל פסול משפחה, ולכן חזירו הכחצו יותר משלשים פעמים צפרטה זו, צכל שצט ושצט הזכיר יולא לנא ולנצחותם, וכן צסדור הדגלים אמר צכל אחד, דגל מנהה לנצחותם, וחזר ואמר צום, ולצאיו ופקדיו, להורות על הענין הנפלא הלוה, שכל אחד מהם היה יולא לנא, כלומר זרע תשובה, ולכן חל גם על כללותם שם לנצחותם. והנה צכל שלש דגלים הראשונים אמר צכלל מספרם לנצחותם, רק צדגל תחנה דן השמיני צכלל מנינם לנצחותם, ואפשר

## והשירים

והאשרים אשר לחו, לכן נכתב בשלשם מקומות התפקדו מורכב מן ההפעל והתפעל, ללמדנו שלא ימנו עם ישראל כלל לא ציד משה בקע לגלגולת ולא ציד עצמם, כי ההפעל מורה על פעולה הכעסית ע"י אחרים, וכשחומר לא התפקדו נודע שלא נמנו על ידי משה בחמאנות שקלים בקע לגלגולת, וכשחומר לא התפקדו נודע שלא נמנו הם עצמם שעל זה יורה ההתפעל, וזה ענין הרכבה זאת להקל ולתהיימם: (מש) אך את משה לו. חף על פי שאמרתי שזו את ראש כל עדת צ"י והלויים מתכללם להיות נמנים גם הם, נבדלים הם משאר עם ישראל בענין המנין שלא יהיה מחסר אישיהם ולא סכום כלול עם השאר, וזהו לא תפקד, לא יהיה מחסר אישיהם מנן כי ולמעלה כמו שהיה שאר העם, ואת ראשם לא תשא, כשתעשה סכום פקודת כל השנעים לא יכנס בו סכום שצט לוי (רע"ז): (ג) ועל כל אשר לו, משצ כאן ג' ענינים לשלשם משפחות הלויים, אחד המשכן, השנית כליו, והשלישית על כל אשר לו, הא' משכן העדות הוא מה שאמר לקמן (ג' כ"ה) ומשמרת בני גרשון המשכן והאהל תכסהו וגו', הב' ועל כל כליו הוא מה שאמר (לקמן ל"ו) ופקודת משמרת בני מררי קרשי המשכן וכל כליו, הג' ועל כל אשר לו, כולל משמרת בני קשה, שאמר מהם (ל"ח) ומשמרתם הארון והשולחן והמזבחות וכלי הקדש וגו', הנה עבודת בני קשה היה צענינים המקודשים יותר מצבולם, ועבודת הכהוב (לקמן ד' ד') עבודת בני קשה צבולם קדש הקדשים (ע"פ רש"י), ויראה שכלל את עניני קדש קדשים בלשון כל אשר לו, שאין תלת אשר כאן תלת הצעם, אבל הוא שם דבר הנסדר מנחת אשרי, שענינו השצם והתכלל (פארליגליקסטע), כמ"ס בקרא בידע ה' את אשר לו, ובצבורי כל אשר צאלם (שם), ולפי"ז יהיה עצם על כל אשר לו, על כל המצוה שבקדושת המשכן, והם הארון והשולחן וגו'. ומלאתי צח"ז (תקון למ"ד ד' ע"ז) אשר על שם צאשרי כי אשורני צנות, אשר הולאחך מלך מלכים, וכי עזר דליו צבית אסירי דמלכא ואצט ליה מלכא לאשקא ליה מני אסירי אית ליה למלכא לשנחא גרמי אשר הולאחך מלך מלכים, ע"ס: (גא) והור הקרב יומת. אפי' כהן הצא לעבודת לויים צפריקת המשכן והקמתו סייב מיתה, כי הכהן גם הוא נקרא זר לעבודה זו, ויונת צמיחה צדי שמים, דכל מיתות האמורות בקדש ומקדש, כלן מיתתן צדי שמים, כמ"ס הכמ"ג שלא מלינו מיתה צ"ד בקדש ומקדש, וכן מלאמר ולא יהיה קף על בני ישראל. הנה הוא מיתה צדי שמים, כצמעה קדש דכחצי כי ילא הקף, שהיתה מיתה צדי שמים (הרא"ם) ערמזים וראצ"ד ספ"ג מכלי מקדש, ועוד דנמיתות צ"ד צא הלשון כפול מות יומת, כמו שכתב (שופטים י"ח כ') והראצ"ע שכתב צית דין ימיתוהו, דצרי דחויים, ובס' מנחה צבולה רולה לביעיו צזה, ואין מנח צמייע:

ב (ד) וצבאו ופקדיהם. התקדים הם עצמם הצבא ככתוב צהם כל יולא צבא, לכן יאמרו המתפרשים שהיו הוא לצבאו כלומר לצבאו דהיינו פקדיו. ואין צום עצם, אשר שהחכר צכל שצט ושצט וסצט התקדים שהם יולא צבא, מה לו לכפול אותו צו הפרשה עוד הפעם צכל שצט ושצט, וכבר ראינו דעת רש"י ודעת רמב"ן צפירות יולא צבא. ויראה לי כי לצבאו ופקדיו הם שני חלקים, פקדיו הם הנמנים מנן עשרים שנה ומעלה, ולצבאו הם שלא צאו לכלל מנין והם אנשי צית אז, וזה, כל הנשים הצנים והצנות של הנמנים, אין ספק כי כל אלה היו נוסעים עם שצט שלהם צנכוע המצנות, ולא היה להם גבול מיוחד נפרד לעצמם, ככתוב וירא את ישראל שוכן לשנעיו, וזה ענין אהל"ך יעקב, שראה פתחיהן שלא היו מכוונין זו כנגד זו שלא יצין לתוך אהל חצרו, כי כל איש היה לו אהל מיוחד לאשתו ולאנשי ציתו, וכאשר יצאו קן יסעו כחצי. מוצא מזה כי צכל שצט ושצט היה שני חלקים כללים. הא' הנמנים מן כי ולמעלה, והם נקראים פקדיו. הב' אנשי צית של כל אחד ואחד, והם נקראים לדעתי לצבאו. כי אין צבא צכל מקום על חיל היולא לתלמיה, כי גם צבויים שאינם מיוצאי תלמיה רק מיוחדים לעבודת המקדש נאמר עליהם צבא (לקמן ד' ג') כל צא לצבא לעשות מלאכה צאהל מועד, אבל שם צבא הונח על כל התצורות אנשים יחדיו לעשות דבר מן הדברים, חיל היולא לתלמיה נקרא צבא להתאחדותם צכנפי' חדא, וכן אנשי משמר מן הלויים המתצברים יחדיו לעמוד על משמרת עבודת המקדש נקרא צבא, כלומר חברה, (געזעלשאפט, פערציין) וכבר דברנו מזה צפ' צא י"ז מ"א צנצאות ה'. ועיקר שרש צבא שתי אותיות צב, ומזה שול חסלו לה מן הצנחים (רות) והוא כרך צבלים (צורד) צבור צבלים נשרדים. ומזה לרבותיו ארמן רמיקא ולצחן צמייא (סוכה י"ב) לצנח צעלמא (ספחים פ"ט) לצנח דרש, אינא צנחה מלעצמא, על ההתצרות צני אדם יחד (פערלייגונג) (עין ערוך צב) כן כל אנשי צית אז, אשמו צניו וצנותיו הכרוכים אחריו ונשלים עמו אחרים ודנקים אליו נקראו לצבאו (ויינע אההאנגער, אהנהארינג) ואמר הכתוב כאן צכל אחד מן השנעים צבאי

לנאיו ופקדיו להרעינו שלא היה אדם מהם נסדר ונבדל מאנשי ציתו אף צדק ומעמדם ולא יתחם כאן כנה להיות לאחד מהם דעתו מוסרדת בדאגה מנוענוד אנשי ציתו. וכן הזכיר כאן בכל דבר מלת לנבואתם על כוונה זו. והלמד"ר יורה על הליקוף כמלת עם, כמו השלימה אל בני ישראל (יהושע י"ט) חבוננו עם בני ישראל וכן את כל פסעיהם לכל חפצתם, ועמם לנבואתם, הדגל היה צמחנה עם הנבא של כל אחד ואחד, (נעצקם חסרען אגנעפאריגען):

**ג (א)** ואלה תולדות אהרן ומשה. ואינו מחזיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה. (רש"י) והענין אחר כי מקרא זה שז' גם על פרשת מנין הלויים הסמוכה ששם נמנו גם תולדות משה, כי אחר שם חספסת העמנוני (להלן כ"ז) ודאי הכוונה על בני משה, כי בני אהרן כבר הוזכרו לבדם, ולא היה לעמנם צנים רק אהרן ומשה. חס דחוק כי חספסת העמנוני הוזכרה אחר שלש פרשיות המוסקות זו מה ששלש דברות, ולדעתו אין מקרא זה צא להרעינו מנין אהרן ומשה, אלא הוא מוסק על האמור נפרטה הקדמות בהרבה כסם הבולל לפקדיו בני ישראל שצוהו תרג' אלק ומנעם מאלות ומנעם, וכמו שנפקדו עבדות מואב הרגיע ככתוב שלא היה צום אף מן הפקדים שצבאן, ככתוב (פינחס כ"ו ס"ד) ונאלה לא היה אדם מפקדיו משה ואהרן אשר פקדו צמדכר סיני, ככה הודיע הכתוב כאן הפוכו, שאותן הפקדים כאן הם צעלום אותן האנשים שצבא אל הפקדים בזמן קודם לזה. הפקדים שצבאן שהיו צמדכר מלאכת המשכן שצא הלווי עליהם מאלה מועד כאמור בחמלת פרשה זו וידבר ה' אל משה צמדכר סיני שאלה מועד, הם צעלום אותן האנשים שצבא אל הפקדים בדברת מלאכת המשכן שהיה אחר יאכב' צנה ראשונה, שלשום אז למנוחם (כמ"ט רש"י ר"ט כי תשא) וזין שהיה קודם שחוקם המשכן, ע"כ לא צא הלווי לפקדם כ"א צבר סיני, והוא שאמר כאן, אשר דבר ה' אל משה צבר סיני, ועמם תולדות כאן כמו ויתלדו על חספסתם, שפירשו התייסקות השצט. כמ"ט רש"י הניחו פסרי יחסייהם ועדי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחסם על השצט. ועמם תולדות אהרן ומשה, יחסי השצטים שהיו ע"י אהרן ומשה (געצורטשטאקמונע דורך אהרן ומשה) וצא כאן הסמיכות כמו פקדיו משה ואהרן. שהוא סמיכות הפעול אל הפועל אשר על ידו נעשה, הפקדים שעל ידי משה ואהרן, וכן גאולי ה', גאולים שעל ידי השם, קן תולדות אהרן ומשה, תולדות (התייסקות השצטים) שעי' אהרן ומשה. וכן תרגם כאן יצ"ע אלן יחסי אהרן ומשה. הנה אחר שהודיע הכתוב מקודם כסם הבולל הפקדים האלה שהיה כעת צמדכר מלאכת המשכן שצא הלווי עליו צמדכר אהל מועד, צא כאן הכתוב להרעינו, כי הפקדים האלה הם צעלום אותן הפקדים שצא יחוס שצטיהם ע"י אהרן ומשה צעת שהיה הדבור אל משה צבר סיני, דהיינו הפקדים שהיו צמדכר מלאכת המשכן, על זה אמר. ואלה תולדות אהרן ומשה צדים דבר ה' את משה צבר סיני. והעניינו הכתוב צוה דבר גדול, אף שצין המנויים האלה היה המשך זמן שצעת חדשים, המנין הראשון היה מיד אחר יאכב' צנה ראשונה, והמנין הזה השני היה צמדכר לשצט השני צנה שצטיה, צכל המשך זמן זה לא מת גם אחר מכל הקהל הגדול הזה, כי אותן האנשים שצבא אל הפקדים צמנין ראשון הם עלמם צא אל הפקדים צמנין זה השני, ומספרם שיה, שצטי המנויים היו תרג' אלק ומנעם מאלות ומנעם. (ערש"י פקדיו ל"ט כ"ו לכל העובר על הפקדים לשצט מאלות אלק וגו'), ואף שצבר זה הוא הפך מנהגו של עולם העצמי, כי עם התורה אין צכל עניני האומה רק נסים כסתרם ומפלאות נעלמים לא טעב ומנעם, ירידת המן צכל יום יוכת, והקפת ענני הכבוד, והצא והשליו, הנה למי שנעצו להם כל אלה הנפלאות צכל יום ענינים שאינם כנוסב הפועל, אין חיתם אם לא מת אחד מהם צהמשך שצעת חדשים, וכבר האריך הרא"ם צבי תשא להליקוף דברי רש"י, והציא דברי צבותיו צמדכר רבה שצנאל צו דמנין צנות המדבר הוא ממשרי שהוא ר"ה לצרייתו של אדם הראשון, דלא כרעצין שם. ויחכן כיון שהצדנה למלאכת המשכן הייתה להורות כפרת עון ענל (כמ"ט רש"י ר"ט כי תשא) ואהרן שהייתה לו געיעה קלת צו, אין ספק שהשחלד הרבה צדנה זו, לכן הפקדים הכתוב כאן את אהרן למנעם. וצבותיו שאמרו לפי שלמדו מנעם נקראו צניו, אין זה להם כוונה ראשונה צמדכר, רק כיון להורות על מנין הראשון לצד הוי מני קרא למינע, על אלה פקדיו אהרן ומשה וגו', והולילו הכתוב צלשון תולדות שצט צו גם כוונה תולדות הצנים, על זה אמרו. דצבותם שציה זו ללמד צא שהם צניו ללמדם ממנו. ולדעתם זו לריכס לפרס ציום דבר מיום דבר, דצבותו יום עלמו שציר ה' עם משה צבר סיני לא למדן, כמ"ט הרא"ם: (יב) מתוך בני ישראל. מנצבת מורשי עון וצעלי חמנות צצני ישראל לקחתי את הלויים חסות צבור, ומנעטלו ישראל צעגל ומנעלו הצבורים עממם לכן נספלו (ומעגן דער טריילאזיגקייט ישראל'ס נצחונע אף ד"א לויים אנטשטעט), מתוך כמו ומנעם ותוך (תכלים י'), ולא ימנע מרצונה תוך ומנעם (שם ל"ה), מתוך ומנעם יצאל נפסם (שם ע"צ) דחבוננו שצק, ולרש"י צעלי חמנות מורשי

סורסי עון, כונו חים תככים (משלי כ"ט) מתפצה רעה הלנה צפנימית הלז: והיו לי הלוים. חבל הלוים נשאלו אז באמונותי (ד"ח לויים חצער בליעצנן ד"ח מייניגען) ולא טעו מאחרי צעון העגל, פעל היה עם למ"ד אחרי יורה על קנן דבר כמו ויהי לי צור, וינאה והיתה לאים: (יג) כי לי כל בכור. פי' חבל בכורי הלוים ישאלו לי כמקדם ולא יכנסו בכלל שאר הלוים להיוחס מדיון על בכורי ישראל, כי אין בכור פודה בכור, ודיים להפקיע ח"ע, כי אז צמרים הקדשמים לי ובקדושתם הראשונה נשאלו תמיד, ובקדושת בכור יהו נשאים לי, ולא מצמינת מדיון בכורי ישראל, חסו ססיים לי יהו; ומפני שאמר תחלה ולקחתי את הלוים, משמעומו כל שצט לוי אף בכוריהם יהיו למדיון בכורי ישראל, לזלול זה אחר אחרי כי לי כל בכור (יעדףך חצער געאקרט מיר יעדער ערקטגעצאקטע), ומאלו מלת כי על שלילת משמעות מאמר הקדם, כמו לא אחס שלוחם אחי הנה כי האלהים; ולקצת מאמר זה נמלל בכורי ישראל עורפים על לויים שאינם בכורים. ולפירות המפרשים מאמר המורה סחוס בלא נתינת טעם המלפת לויים תחת בכורים, ולדבריהם מאמר מתוך בני ישראל מיוחד, כמו שלא הזכירו (צפ' מ"א ופ' מ"א), גם לפירושם והיו לי הלוים הוא להצא, ולי יהיו שאחרי הוא מוסב גם כן על הלוים והאחד למותר; והרציע' צמלת הלוים הפסיקו ממלת מתוך מסכים למ"ס וכדעת רבותיו: (בט) יחנו על ידך. שיה צעל הטעמים צני קסת, מצני גרשון ומררי, כי צהס סיצר פעל יחנו עם מקום תמנוס, אחרי המסכן יחנו, על יד המסכן יחנו לפונה, וכלן הפסיק פעל יחנו צאמנת. ואפשר לרמוז צא על שנמשכו צני קסת אחר עדת קרם צמחלות הכהונה (ערש"י כאן), וכלילו צו הקדש והמקדש, ובכור המסכן צקלון המיור, לכן הפריד מקום תמנוס המסכן ומציינים, להורות שאינם ראויים להיות שכני ירכי המסכן, ואפשר שמתעם זה עשה כחצוב עוד שני אחר צהס, דבאיך הזכיר צממרתם את צמתייםם כאמור משמרת צני גרשון, משמרת צני מררי, וכלן אחר ומשמרתם, ולא הזכיר צמתייםם. ולזה אף שצצני גרשון וצני מררי אחר פקודיהם צמספר, השמיט צצני קרם מלת פקודיהם ולא אחר רק צמספר כל זכר, כי המנין צה יורה על חציבות המונים ועל חציבותם לפני המקום למנאס ולדעת מספרם: (לב) ונשיא נשיאי הלו. טעם שהזכיר זה סמוך לצני קסת, גם אחתה היה ממונה על צני גרשון ומררי ולא הזכירו צמספר זה, אחר צמדצ רצה, לפי שאלעזר היה גם כן שותף צמספן של צני קסת שהיה נושא מעצרות הקדש עמיהם כדמצי צפון הפרשה ומקודת אלעזר וגו' משא"כ אחתה שלא היה שותף עם עצרות צני גרשון וצני מררי: (מה) בהמת הלוים. לא אחר לשון דרים צהמות, כי גם צהמה אחת של לויים פוערת כמה פטרי ממורים של ישראל כמ"ס רש"י: (מו) מבכור בני ישראל. פי' מלד הבכורים הם עודפים על הלוים רע"ג, אף שאלד מנין הלוים הם עודפים על בכורי ישראל כ"ו, כי חלה היו כ"צ חלף ורע"ג וחלה היה כ"צ חלף ושלש מאות, חבל מלד הבכורים יס חוספת צישראל על הלוים, כי ג' מאות בכורי לויים דיים להפקיע ח"ע, וכ"ח צמד"ר צמנין לא היו עודפים הבכורים על הלוים חבל צצנורות היו עודפים עליהן, הולא מהן הבכורות שאין בכור פודה בכור, והיו ג' מאות בכורים נמלל בכורי ישראל עודפים על הבכורים רע"ג, והוא פירושא דקרא, ועל זה אחר שם ריב"ז אין אחס ידע לדרוש, כלומר לעומק פירושא דקרא, וציה ח"ל לסרם המקרא בלהמפרשים: (מט) בסף הפדיוס. המ"ס תחת הנו"ן כמו גרשון (ראצ"ע) וצא צמ"ס, כי הנו"ן מיוחד לנקצות צכל הפעלים והשמות, וכלן שאין הפדיון רק לבכור זכר נפלה הנו"ן וצא המ"ס צמקומו, וכן צצנות ללפחד כאמר נתן תתן להם, וצצנות ימור ויצאו הרועים ויגרשו, הוא מתעם זה כמס"ס, ואמר כלן פדיוס, ואחר כך פדיוס דצטעה שלקחו משה מן הבכורים חיים עדיין פדיוים לכן קראו בסף הפדיוס, שם חאלו על הכסף המוכן לפדות צו, חאונס אחר זה כשנתנס משה לאסכן קראו בסף פדיוס, שצצות לאסכן הכסן אז הם נפדים: על פדויי הלוים. על אותן שפדו הלוים צפוס (רש"י). ואיני מנין אחר שכבר אחר (פ' מ"ו) על רע"ג היתרים, שהם העורפים על הלוים, וצפ' מ"ס חזר ואמר עליהם פדוי העורפים צהס, שנקראו עודפים מלד הלוים הפדיוס, למה חזר עוד לקרותם צהס עודפים על פדויי הלוים ר"ל שם היתרים מלד ישראל הנפדים, וזולי פי' רש"י הייתי מפרש פדויי הלוים נקראו אותן שלש מאות בכורים שהיו צלויים שהפקיעו את עמלם ולא יכלו להפקיע קדושת בכורי ישראל, כי לשון פדה אין ענינו דוקא נתינת דבר צעד דבר (אויסלאזען) פי כל הנעשה חמשי משעצור דבר והנפטר מן המוצי שהיה מוטל עליו (צעפרייעט) נקרא פדוי, כמו ופדויי ה' יצונו, פדני מעושה חדם, הנה כמו שנקרא פדוי הנעשה חמשי משעצור עול הגלות, ככה בכורי הלוים, שהיה מוטל עליהם תחלה חזר ועול העצורה, בקדשים, והקדשם, ועמה נפטרו ומה ונעשו חמשים שאינם עושים עוד עצרות ההקדש בקדשים, כ"ח שרות הכהנים, שפיר נקראו פדויי הלוים, כלומר אותן הלוים שנפטרו ונעשו חמשים מעצרותם הראשונה, ולפי זה מוצא

## בקרואת

נקראת עבודה, כמיש תחת אשר לא עזרת את ה' צממסה, הגה השמחה היא שלמות העבודה, לכן הטיח שתי הלוויים המעוררים לעבור השמחה על מלכות הקרבה, כדי להיות מעשה המלכות צממסה, נקראת עזרת עבודה, ומקרא מלא הוא (ד"ה צ ל"ט) והמעוררים בני אסף על מעמדם אין להם לבסור מעל עבודתם (ד"ה צ"ח): (מש) על עבודתו ועל משאור מנה כל אחד מהם על העבודה, שיעזרה צמח המניח, ועל משאור, צמח הכסיעה שידע כמה משקל משאור, ואמר ופקדיו' שידע צמח הכלים שישארו הנקודים צמח כאמור וצממות חפדו את כלי משמרת משאם (ד"ה צ"ט):

ה (ג) מזכיר עוד נקבה. לשון רל"ג שהאנדרונגם נכלל בזה וכש"כ הטומטם, זה מצבור מעלם הלשון המזכיר בזה המקום, זה, כי האנדרונגם אם היה כמו ממואל צין הזכר והנקבה הגה הוא נכלל בזה שאמר מזכיר עוד נקבה תשלמו, כי הזכר והנקבה הם הקלות והוא מה שצנייהם, ע"כ, והדברים נראים נכונים, אמנם דעת רבותינו אינו כן, לדמריקן (דה"ח כ"ח) טומטם והאנדרונגם שראו לזון ואורם כאשר אין מייצין על ציאת מקדש שנאמר מזכיר עוד נקבה תשלמו זכר ודאי ונקבה ודאית ולא טומטם והאנדרונגם, וכ"כ הרמזים (צפ"ח ממשכז ומושב ה"י), ובספרי דמייט טומטם והאנדרונגם בשלום עכ"פ (אף שאינו מייצין על ציאת מקדש) מכל מקום אינו מורה אלא מלשון תשלומם לדמרי קרא, ע"פ שזרע אברהם: (ו) חמאת האדם. ממש שצין אדם לחצרו (ספרי זוטא) וכולל בזה כל המזכיר כ"פ ויקרא וכחם צממיתו צמקדון וגו' או מלא אברהם וכחם זה וכשצע על שקר, וכלשון ואשמה הכפס ההיא נכלל שצממיתו לשקר, כי אשמה ענינו שמומן הכפס והוא הכרת שטעם זה הכשצע לשקר, כמיש (ויקרא ה' ז') בנפש אשר חגע; (ז) החתודו. י"מ וי"ו זו לחשובות התנאי, ור"ל לא די לו בזה שמתחבר בלבו אצל נריך להמודות צפה לעיני כל, ואינו נכון כי אין מורה מן המוזכר למרסם משאור דברים כי יש בו משום כבוד שמים, אצל מאמר זה הוא חלק התנאי, ור"ל אם יורה מעמלו לבעל המומן שמיין לו מה שכפר לו תחלה שצממיתו, אז מייצ צמקסמט מומט ואיל לאשם האמור אשר זה, כדעת רבותינו לכשצאו עדים והוא עומד בכפירתו אינו משלם רק הקדן לא המומט, כי המומט עם הקדן לכפרה הם צאים ואינו מציאם אלא על פי עמלו: אשמו בראשו. פי' רל"ג צראשו כאשר הוא לא פסות ממנו, זה מקרא שאינו נריך, כי מהציב את אשמו ידענו שיש בו לא מקלותו, אצל צראשו ענינו תחלה כמו ראש חדשים, וסעמו תחלה יציב את המומן שכפר, ואמר זה יתן המומט ויציב איל האשם שהם לכפרה, כי אין מקום לכפרה ודמס המציב לבעלי את אשר לו: ונתן לאשר אשם לו. למי שנתמייצ לו (ד"ה צ"י), מקרא זה מיוחד, כי אשר שאמר מקדשם והציב את אשמו, למי יציב אם לא למי שמיין לו, ולמה חזר ואמר ונתן לאשר אשם לו, עמ"ש (ויקרא ה' כ"ד) צמקדון לאשר הוא לו, ונראה לי כי פעל ונתן כאן אינו מחר על האשם המומט צהצזה, ואין חרגומו (ע"ר זללל געצון), אצל הוא מן הנלמי מיוחדים (אינדעפטיטע), כמו ויגד ליעקב ויאמר ליוסף ר"פ וישי, וכן ושמע את בן הצקר, והכשצט את העולה, שאינו מייסד את אשם פרטי המניד והאומר השומע והמפשיט, וציאורם אחד פרטי, ישי מי שיהיה וחרגומו (מאן צעריטעטע), כמו כן מלת ונתן כאן אינו מייסד את האשם הנותן, וחרגומו (מאן געצע, ערעטעטע, ערשטעטעטע), והטעם יש כאן מיוצ נתינה יהיה צאיה אופן שיהיה, אף שאין נכסים לזה המומט צהצזה מכל מקום המוצ מוטל עליו או על הצד להשתדל להמציא מקום לגנות ולשלם את חיצו, כגון אם יש לזה המומט מוצ אצל אחרים גובין את המוצ מן האחרים ומשלמין את מוצו; ונראה לי שכן דעת רבותינו צמקדש מקרא זה, כי אמרו (כחצות י"ט) מנין לרשע בחצרו שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל ונתן לאשר אשם לו, ע"כ. פירשו המקרא על כוונה המוכרת, מטעם שהיה נראה להם כמאמר מיותר לגמרי וכדכתיבין. אמנם רחמי שם צרש"י שלא הבין ער"ו, כי כחז שם ד"ה ונתן לאשר אשם לו ולא כתב לאשר הלוהו אלא לאשר האשם שלו ואשם הוא קדן למי שהקדן שלו, וכ"כ רש"י (צמקסמט ל"א), וכן הר"ן שם, וכן הרמב"ם כאן העתיק דבריו אלה, והוסף עליהם ח"ל, אם אחריו מומן שגזל וכשצע עליו של ראוין ורלוין מייצ לשמעתו לא יתכוו לראוין. אלא למי שנתמייצ לו ראוין דהיינו לשמעתו וכו' וכלו אמר לאשר הקדן שלו שהוא המורה הראשון, וכ"כ רד"ם צמקסמט ללדו, ואין צער ולא אשמו, דמס פרשם דלין אינה צממית אלא מוצת דברים הנאמרים צ"י ויקרא, ושם מצבור מעמלו מעל צה' וכחם צממיתו צמקדון או צממיתו יד או גזל או עשק את עממיתו או מלא אברהם וכחם זה וכשצע על שקר וגו', ועל כל אחד מאלה שנתמייצ עליהם אם כפר וכשצע אמרה מורה כאן לשון ונתן לאשר אשם לו כחרגומו לדמס ליה, אם כן מה זה דייק רש"י דה"ל למכתב ונתן לאשר הלוהו, שאינו אלא פרט אחד מהנאמרים שם, הלא מוטע לי לקרא לצבור לשון ערומים, לאשר אשם לו שכולל את הכל; וכן מ"ש (צמקסמט ק"י) אשם הוא קדן, הדבר צדור שאין כוונתם לפרש מלת אשם הוא קדן, אצל להיות שומלת אשם יוכל להיות מוצר לקדן הנא על עון אשמתו כמו והציב את

אשמו (שולח־פֶּעַר), או למזון שעשה זו עון אשמה והיינו הקקן שגזל וכפר זו ונשבע עליו לשקר (דאם פֶּעַרשולדעטע גוט), ולכן אמרו שם על קרא ואם חין לאיש גואל להשיב האשם אליו, שחין פירושו על הקרבן, כיון שאמר אחר כך מלכד חיל הכפורים (עי' ר"ס צ"ג), אלא ע"כ פירושו שם להשיב המזון שעשה זו אשמה והיינו הקקן, וכן ענין ונתן לאחר אשם לו (שהוא) פעל עבר לפתחות השי"ן) ע"כ פירושו לאיש אשר הרשיע ועשה אשמה גדול לכפור זו ממונו ולישבע עליו לשקר, והאיש הזה המפקיד המלוה השכיר או צבל האצרה אשר גרם האשם ח"ע, ואיך נדחוק עצמנו להסב מאמר ונתן לאחר אשם לו על צבל חצו של גזול, כי גזל הצבל חצו לא פעל עולה מאומה כי לא כפר ולא נשבע לשקר אליו, וחלי חני צדלא חגי, וכן לא מלאו לשון אשם על חצו חשלוני הלוה למלוה צלא כפירה ושבעת שקר, ועוד ללדצריהם דמוחלת אשם חיתי לעיקר ילפותא דר"נ, יותר ה"ל למילך הך דינא מוקדא דייקרא דמס נאמר לאחר הוא לו יחמו, והוא לשון סובל יותר לווד לאחר החוב שייך אליו מדינא והוא הצע"ח, וממחשבות הפוסקים שהעמיק דכפר ונשבע לשקר שמוחייב להחזירו לצבולו חפילו הם צחיי הים ואם מחזירו לצבו של הגזול או לשלוחו לא יא יד השצה עד שמוחזירו לגזול עצמו, דכיון דנעי כפרה לא קבי עד דמטי ליד"י ממש, ולא אשחמיט חד מהפוסקים לאשחמיטין הך דינא דאם יס לגזול צע"ח כאן יא יד השצה בנותנו לצע"ח, ולא בלכד שילא דזה אף חסור להחזיר לגזול כ"א לצע"ח ממחש שיענא דר"נ, והדבר לרדך אללי תלמוד, וע' ש"כ חו"ע ס' פ"ז: (ט) וכל תרומה, נשציל שחרומה חין לה שיעור אחר כל תרומה, אשר יקדישו שיפרישו וירמוס, תהיה לכהן, ודוקא כאשר יקריבו אותה הצעלים לתחיה לו, ולא שיטלנה הכהן זרועו, וכ"א צספרי רע"א דא הכחוש ללמדך שם ראה לעשות כל גרנו תרומה עושה ובלכד שישיר מקלת. (רמב"ן): (י) ואיש את קרשיו. כל הקדשים שלא נזה צהן הכחוש ליתנם לכהן, יהיו לצעלים, כגון מעשר שני ונטע רבני ומעשר צהמה אף על פי שהם נקראין קדש לה', אף על פי כן מותרין לצעלים: איש אשר יתן לכהן. קדשים שזוה צהן הכחוש לתתם לכהן (כמוצא צפרשת קדש) יש לצעלים זכות דהם שהם לכהן אשר יתנם לו, ולא יוכלו שאר הכהנים לגזלם ממונו, וממילא נלמוד שטובת הנאה לצעלים. (רמב"ן): (יב) איש איש. ערש"י ונמכדצ"ב (קכ"ד א') מאי חיש חיש דהא צמד קבי, אלא חיש דחיהו חיש וקיים קרא דכתיב שמה מים מנזוך, חיש לגבי אחת. פירשו חיש כראשון לכנוי גוף קממי יהיה מי שיהיה כמו חיש אל דע (יעמאלד) ואיש השני על צבל האשה כמו צין חיש לאשתו (עבהמאן). וכונתם למה שאמרו רבותינו על ונקם האיש מעון, אם האיש מנוקם מעון שלא צבל צעילה אסורה מימיו, אז המים צודקין את אשתו: כי תשטמה. חט מדרכי לניעות ומחשד צעניו כמו שטה מעליו ועבור (רש"י), כי שטה ונטה שני דרשים מענין אחד, לכן פירש"י חט מדרכי הלניעות לדרכי הפריעות, ולכסה זו יש עלי' לספק פן תטמאה, ואמר עוד "ומחשד צעניו" כדי להודיע הטעם למה האריך הכחוש לווד כי תשטה והיה די לווד חיש כי תנועול אשתו מעל וגו', חונם אחר כי תשטה להודיע שטטייתה מדרכי הלניעות היא גרמה לה שחשד צעניו (הכ"ס); וי"ל כי ענין המחשד נכלל ג"כ צמלת תשטה שהוראתו נטייה, כי שרש נטה צמוץ המוסרי ענינו נטיית הדעת והכרחן אל אחת הדעות והמחשבות משני דעות חלוקות, ורצו מורה נטייה מדרך הישר והטוב אל המעוקם והמעוות הרע, כמו (תהלים כ"א) כי טעו עליך רעה דמרגומו דמשילו עליך צמחא, כלומר חרשו עליך רעה, כי חורשי רעה דמרגומו ומשלין צמחא, לצ חרש ומחשבות דמרגומו לצא דחשיל (דענקען, צריטען), והוא צעלמו ענין המחשד (פערדלכט), נטיית המחשבה לחיות חדר, וכן צלשון ארמי שרש קט ענינו הנטייה התנועה והטלטול ההה והנה, כאלהם המסיע את הזו או שהזז מקומו (פ' ערך קט), וזהו שם סיטא סיטו כו"ס ר"א המתורגמן, ושם פוטם המוחזר בתלמוד הוא תואר לאשה התסורה לנטייה אל דרך הפריעות (אונלוקספֶּערדלֶכטניע), וכן צלשון תשטה דקרא מוצנו הוראה כפולה ר"ל שצנטייתה אל הפריעות גורמת להיות חסודה על רשעה גמורה שהיא נטמאה, ותרגום תשטה (ז"א ווירד אונלוקספֶּערדלֶכטניג), לכן אמרו צספרי ספק נצעלה ספק לא נצעלה לא שמוענו מה יעשה לה ח"ל וגו' כי תשטה, ואחרי צמלת תשטה נכלל גם כן הוראת החשד, ממילא מאמר ושכז חיש אותה ונכתרה והיא נטמאה שאמר חש"כ, חיינו שכיבה ועומאה וודאית כ"א ספקית, כ"ל שהיא חסודה על השכיבה והטומאה פן נטמאה, ונלאנו כזה לשונות רבות צמקרא שנאמרו כפי מחשבת לך אחד מן הלהדים המחשבות צנוא, כמו אלהים אחרים שם אלה"י צמחשבת העובדים, וגוונ מצית האלים להיינו כפי טענת הסומר שרואה לפטור עצמו צטענת גנז או חונקין ואפשר שהוא צעלמו: (יג) וישבב ונשתרה. סיפא פירושו דריסא, כלומר כילד דאם ליד חמד ששכז חיש אותה, שנקתרה והלכה עמו לצית הסתר ושהתה עמו שם כדי עומאה שהוא שיעור שכיבה, וי"ו של ונכתרה היא וי"ו לציאור משפט הקדש, חש"ס צספרי ונחלמוד



ובתלמוד (בבלי) ובמסורה כמה שיעור סתירה כשהוא אומר והיא נעמלה הוי אומר כדי  
 טוואה שהיא כדי ללנות צילה ולנמעה, ודלא כר' אב' שכתב ובמסרה שלא גילתה היא הדבר,  
 לדעתו מלת ובמסרה אינו מוסב על האשה כי אם על הטוואה, ואינו נכון דאי כדצרי' ה' ראוי  
 לומר היא מסרה טוואתה: ונעלם. פירוש חסד השכינה ש"י סתירתה אינו וולד ראיית הצעל  
 אבל נעלמה ומנו סתירה זו: כי אם הצעל ראה אותה שנמסרה עם זה שקנה לה עליו ושהתה  
 עמו כדי טוואה, אין האשה שותה, דהלכה כר' יהושע שאין יכול להשקותה ע"פ עצמו, רק אם  
 נודעה הסתירה לנצל על פי שנים עדים שנאו והעידו שנמסרה עם זה ושהתה כדי טוואה אז  
 שותה, ומזה קרא איירי: ועד אין בה. שאין כאן שום עדות שיעיד על טוואתה, כי אם קנה  
 לה צעלה בפני עדים ובמסרה אחר קנוי צעדים ויש כאן עד אחד המעיד עליה שנצלה בפניו  
 עם זה שקנה לה עמו אינה שותה כי זו חסורה על צעלה לעולם, וכן פירש"י ועד אין זה הא  
 אם היה זה אפי' עד אחד שאמר נעמלה לא הייתה שותה, ע"כ. ואף על גב דכריש סוטה פ"י  
 ועד אין זה שאין זה שני עדים אבל אחד יש זה, מכל מקום פירש"י כאן שאין זה אפי' ע"א,  
 כי דצרי' כאן ע"י סוגיא דפוסה דף ו', דלמרי' שם סוטה שיש לה עד צונדיה הים אין הים  
 צודקין אותה מדלומר קרא ובמסרה והיא נעמלה ועד אין זה דליכא דידע זה, ופירש"י שם אף  
 על גב דצדקין לעיל ל"א נאמן צסוטה ולכסוטה ולכית שלח השמה עוד, אין מקרא יולא מיד  
 פשוטו, ודרי' ל"י נמי הכי ועד זה הוא דלומר והציא האיש את אשתו וכל הפרשה, הא יש זה  
 עד אין הים צודקין אותה, ע"כ. ע"ש בחוב' ד"ה ושצאו, וצדרי' המ"ל סוף הלכת סוטה.  
 והרא"ם לא זכר מהך דפוסה דף ו' ונדחק מאל להשוות דצרי' רש"י עם סוגיא דריש סוטה וצ"ע  
 לשון המקרא עם המוקדם והמאחר, והעלה כי ועד אין זה הוא מילתא צלפני נפסיה ואינו  
 מתסדר עם סדר ההשקאה שנפרשה, ע"ש. ואין לורך לדחוקים אלו, כי דצרי' רש"י מייסדים על  
 סוגיא דפוסה ו', וזה לשון המקרא מיושב על מכונו, והא דלמרי' כל מקום שנאמר צתורה עד  
 הוא שנים, כצ' פ' בחוב' רע"ק (פ"ו ו"ג) שאין המכוון זו רק שנים, אלא סתם עד שייך על  
 עד אחד וכן על שנים. ור"ל צ"ג פ' ועד אין זה על הסתירה ר"ל שאין זה שני עדים אבל יש  
 עם עד אחד; זה אינו דהלכה כר' יהושע דנשקא ע"פ שנים ואם לא צא רק עד אחד שנמסרה  
 עמו אחר קנוי ושהתה כדי טוואה אין עד אחד נאמן והאשה מותרת לנצל (עכ"ל) פק' א'  
 דפוסה ה"ט): (יד) רוח קנאה ר"ל רוח טהרה (גייסט דער ריינהייט) שהיא הוא וציתו טהורים  
 ונקיים וכל חטא ועון, כי קנא יורה כלשון ארמי על טהרת הדבר ונקיותו (כנ"ש) צפינתם צקנאו  
 את קנאתי, ויורה גם על האהבה והמראה (ווארנען), כי המכוון בהמראה הוא שיהיה המותרת  
 נקי וטהור מכל סיג חטא וחלאת עון, דומה לשם זה סיורה על המראה הצהיר (קלארעם ליכט),  
 יהיה זהר הרקיע, ויורה גם על האהבה והמראה (והזכיר את העם), כי על ידי ההמראה  
 יתעורר המותרת ללכת צלור החורה ולא יכשל צמכשולי האולות והטעם. וספיר אמרו (סוטה ג')  
 אין קנוי אלא לשון המראה, ובעלי הלשון לא ידדו זה על דעת רבותינו. וטעם ועבר עליו רוח  
 קנאה וקנא, שקנאוהו באשתו והתרחשו זה אל תסמרי עם איש פ' אינה נמוך שמקו וסוטה צעלמה,  
 ולא נמוך קלות ראש ומריצה ולהטיל עליה אימה, כ"א מלך שנכנסה זו רוח קנאה, ר"ל רוח  
 טהרה, ומזהיר זה להסירה מכל נכשול וצדרי' נחם ונמוך רוחה להוליכה צדך ישרה להיותה  
 טהורה מכל חטא ועון, וז"ש (ריש סוטה) אין אדם מקנאו לאשתו אלא אם כן נכנסה זו רוח  
 טהרה, ונצוה יתר בתלמוד ירושלמי מוצא צכ"מ סוף הלכ' סוטה וכנ"ש הרמב"ם שם. ונ"ל עוד  
 מדלוקי הכתוב בכל הפרשה מלילת ועבר עליו רוח קנאה, שהוא התפעלויות הדם הפנימי, שאין  
 זה כהוג רק צדרי' שיריות לא צונות החורה, דדינא רצא אחי לאשנועין צזה הוא ויש (סוטה  
 כ"ה) צעל שומח על קנוי קודם שמתסר קנוי נמוך והוי' כאלו לא קנא לה מנעול, כי נוללה  
 זו יורה על התגברות איו מודה צנפס אדם, יאמר כצד עברו יין על התגברות יין המכרות,  
 עוונות עברו צאשי צו גולל התחזקות העוונות, וכן ועבר עליו רוח קנאה יורה על התחזקות רוח  
 מדת הקנאה זו, כלומר ויה שקינא לאשתו והתרה זה אל תסמרי עם איש פ' לא הייתה פעולה  
 קלה לשעמה לצד, צצבע וז חשם צלצו על סתירה והקפיד עלי' וצרגע שאחרי' הסית דעתו  
 מומה ואין עוד דאגה צלצו לחוש על הסתירות, אבל קנאוהו זה הייתה פעולה חזקה ונעמלה,  
 סתירת אשתו עם איש נרמפת חמיד צרעיוני ולא חזו נעמלשבתו לחוש פן צמסרית תון עליו  
 אשתו, על זה אמר ועבר עליו רוח קנאה וקנא, שקנאוהו זה הייתה מלך התגברות מדת הקנאה  
 צלצו, שלא חזו דעתו עליו צמסרית פן חצבד זו ותקלקל עליו. ורק צזה האופן מיהקניו המזקק  
 יוכל להשקותה אם תסתחר עוד, אבל לא צקנוי קלה שאינה אלא לשעמה וצרגע שעברה אינו מושט  
 עליו ומוחל. והנה פעל ועבר הוא פעל מוקדם, כלומר קודם סתירה (כצוטה ג'), ועבר וכצד

עצב, דבחר סתירה וטוואלה קנא למה לי, ולפי הסדר היה ראוי לומר, כי חטטה אשתו ועצב  
עליו רוח קנאה וקנא, ונקממה והיא נטמאה, והציא את אשתו, כמ"ס רמב"ם ור"ל. וי"ל טעם  
שהצריך הקנא את הסתירה, להורות דבר דלדבר שכבר נסתרה, ע"כ קנאו הקדומה אל' צמקומה  
עומדת, ואין צד צעל עוד למחול על קנאו ומוכרח להסקותה, וכמ"ס דלדבר שהסתחר חו און  
הצעל יכול למחול על קנאו. והמפרשים יצאו לשון קנאה דפרשה דלון דומה לשאר מקומות כענין  
קנאת איש מרעהו, ואין לנו אלא דעת רבותינו: או עבר עליו, יש שני מיני קנאה על שני מיני  
סתירה המולדית את האשה לשתית הצדיקה, הא' על סתירה שיש בה רגלים אל הטוואלה צלומה,  
בגון שנקממה עם אחד מנאשי הארץ הסמותים אשר מטעם נפשו יתאוו אל הזאת, כמאמרם אין  
אשופרעם לעריות, והב' על סתירה שאין להפלות בה על דעתה שנטמאה, בגון שנקממה עם  
אשה או אחיה או עם איש שחוק שאינו מתקפה, כי אין צד כח, והוא חולה המוטל צמטה ובשרו  
כלה ויבט (ערומים ריש הלכות טוטה, ורש"י טוטה כ"ה ז'), אשר כמעט נמנע הוא מלד הטעם  
שיתאוו האב אל הבת והאם אל האחות, והשחוק מנוע הקשו גם הוא רחוק מלד הטעם להטעור  
למלאות חלומות צמטה קלה כח, שהוא כדי לללות צילה ולגמעה, שהוא שיעור טוואלה שנקממה בה  
האשה לצמטה, על שני מיני סתירות אלה, אשר אחת מהנה קרובה אל הטוואלה והאחת רחוקה  
מהנה, אחת תורה שתי מיני קנאות, כמ"ס ועצב עליו רוח קנאה או עצב עליו רוח קנאה,  
הקנאה הא' על אופן סתירה הקרובה אל הטוואלה, על זה אמר וקנא את אשתו והיא נטמאה,  
כלומר לפי שפיתח חומר הדעת היתה צמטירה זו טוואלה, והקנאה הב' על אופן הסתירה הרחוקה  
מן הטוואלה, על זה אמר וקנא את אשתו והיא לא נטמאה, כלומר כפי הוכחת חומר הדעת לא  
היתה צמטירה זו בוס טוואלה, ועל כל אחד משתי הקנאות האלה אמרה חורה שחזרה האשה ליד  
מי צדיקה, על הקנאה הראשונה אף שהסתירה קרובה לטוואלה בכל זאת איננה אסורה לצמטה  
ומצמינה סתירה לצד חלל די לה צדיקה, ועל הקנאה השנייה אף שהסתירה זו רחוקה מן הטוואלה  
בכל זאת לא נחוש על מחיקת השם, וגם על חסדה זו הקלה נלדינה צדיקה, וכבר אמרו המפרשים  
שנאמר החורה ושכח איש אותה אינה אלא כפי מתחצותו של צעל, וכן והיא נטמאה שנקממה  
צמטירה אינו צדאי אלא שהוא כן צמחצותו (ע' רי"א); ורש"י פי' ואין ידוע אם נטמאה חל',  
איני מנין מה הנה שתי קנאות האלה, הלא ידענו שאין קנאה המציאה את האשה ליד שתיית  
הצדיקה כ"א אחת צלומה, והוא שיקנא לה על סתירתה שיעור הראוי לטוואלה, שיש להסתפק אם  
נטמאה צמטירה זו, או לא היתה כ"א סתירה לחוד צלתי טוואלה, והיה ראוי לפי' שיאמר הכתוב  
צלשון קנאה כזה, ועצב עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ולא נודע אם נטמאה אם לא. ולמה לן  
לדרכות לשון המקרא שאמר או עצב עליו וגו' כללו יש כאן קנאה אחת: (יח) ופרע את ראשו.  
קוחר את קליעת שער (רש"י), אע"פ שהפריעה צמ"י הוא לשון גלוי, והכח צמלמו כח צמי  
חשא כי פרעו הוא מגולה, נחללה שמו וקלנו כמו ופרע את ראש האשה, וכאן פי' אותו לשון  
סתירה, צלומה אין כאן שום סתירה כלל כמ"ס רח"י, שכבר צא הכתוב השלישי ויכריע צמינה  
והוא צמטה (ריש פ"ד דתכונות), ושם פירש"י כי פרעו ראש הוא כשהשערות מוטלות על הכתפים,  
ומפירתו זה למדנו שפריעת ראש הוא לשון גלוי, אלא שגלוי הראש הוא מלד הסרת המנצנה  
והמנצנת מעל הראש, אע"פ שעדיין ראשו מוכסה בקליעת שערותיו, אמנם לשון פריעת הראש  
הוא גלוי מלד הסרת הקליעות מעל הראש והיו שוכחות על הכתפים, לא מלד הכסוי שעל ראשו,  
שהרי צמלרע אמר ראשו יהיה פרוע ועל שפס יעטה, ואז"ל (בספרה פ"ב ה"ז), ועל שפס יעטה  
חופה ראש כאצל, וזה שדייק רח"ל שם צמטה צלומה אם כן מה ח"ל ופרע את ראש כלומר  
למה הוליו הכתוב צלשון פרע ולא אמר וגילה את ראש האשה מלמד שבהן קוחר את שעריו,  
חברו שדייק שם רש"י צמירותו, מרבה צלוי שסותר קליעתה, ולכן אין כאן שום סתירה, ודברי  
רח"ל מיוסדים בעיקר הלשון והמליצה, ודברי רמב"ם צה דמוקים: מי המרים. מים שהם מרים  
מחמת דבר מר הניתן לתוכם, כדאמרינן (טוטה כ'), לריך שיתן מר. לתוך המים מ"ע דח"ק מי  
המרים שמרים כבר, ולא נקראו מרים ע"ש קללת דיקתם דהא קודם המחיקה לאו צמי מידק  
יניהו (ע"ש רש"י), וכ"כ רמב"ם (פ"ג מכוטה ה"י), ונתן לתוכן דבר מר בגון לענה וכ"כ שנאמר  
מי המרים; ורש"י שכתב. מי המרים ע"ש קופן שהם מרים לה, הוא מן הספרי, ולשון המקרא  
מכוון יותר לפירוש התלמוד, דלספרי לריכים אלו לומר שצא הסומך צמקום המוכרח, כי הראוי  
המים המרים, ולתלמוד מי המרים הוא מניחות אומה, מי הדברים המרים, וזה דלא כרמב"ם:  
המאמר. מ"א מלטיח, ורש"י פי' הממקרים אותה. וי"ע מרגם צדוקיא. ונראה שפירשו מלשון  
אור, כי נל"ה ונע"י וכפולים משתתפים ומחללים זה עם זה ויבוא זה תמורה זה, כמובאר בצרשי  
גלל דמם ספה לר דוניהם הרבה, כי עיקר שרשם שתי אומות ואין טעם זה מה רק צלדי  
סורלות

הוראות, עיין בהצגת המקרא לר"ח ב' ציגס מ"י צמלת וחלה, ובצטלס ס"ו ט' צמלת תורשמו. ככה ליצ"ע מאחר מן אור, אשר יורה על התודעות והתגלות הנסתר והנעלם, כסם צוקר להתמלת אור היום, ויורה על המקירה והדרישה להבדיל צין דבר לדבר, כמו לא יבקר הכהן. וכן אשר להוראת פני המזרח כמו השמר עלה, ויורה על הדרישה והסקירה, כמו שומר טור יבסקס לטון. כי להדרישה והסקירה לצוא לירי צירור לריכס את האור ומה ומשפטיך אור ילא (הטעם ו') שילא צירור חך צלין תעברות ספק צלמחו. לכן ליצ"ע נקראו המים האלה מאחרים ע"ש שצצילים לירי אור והתגלות את הנעלם לנו צלסה זו אם טהרה היא אם לא, לכן תרגמו בדוקיא, שהיא נבדקת ע"י זה. ולשון וצאו זה המים המאחרים למרים, מתייבצ יותר לתרגום יצ"ע, כי אם לשון קללה הוא לא שייך אחרי ענין מרידות שהוא קל ביותר נגד השם הממור שהמים מתוארים בו: (יש) ואמר אל האשה. ולהלן כ"א נאמר ואמר לאשה. כ"ל כי שם מאמר התנאי אם נעמלת יתצבר צקים תשובת התנאי וצאו זה המים המאחרים למרים, כי תכלי עתה ממשמשים וצאים עליה מיר, כי פניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת בגידין עד שתמות בציית כצן ופילת יך, ואחרי שהטעם צירור מאמר התנאי כי נדע שטעמאה, לכן אמר לאשה בלמיר, להורות על השגת צירור מאמר התנאי. אמנם כאן בתנאי אם לא נעמלת שעלי תשובת התנאי ונקית ומי המרים, צוה חף צקים תשובת תנאי זה לא יתצבר מאמר התנאי, כי חף אם אחרי ההסקאה תהיה נקיה מכל רשמי מולי ולא יתראה בגופה שום השמנות לרעה, עד שמתירין אותה מפני זה לנעלה, מכל מקום אין כל זה מוליך אותנו מלהסתפק בה טעם עומאה, כי חולי ישנם זה אותן הסבות המנועות מונה לטעמה צדיקת המים המרים, כגון זכות ח"ת המזכה אותה לתלות לה כמה שנים, או שאין האיש מנוקס מעין, או שיש על עוממאה עדים צמדיה אפרת, שצכל אחת מאלה אין המים צודקין אותה לטעמה. ואחרי שגם צקים תשובת התנאי לא התצבר מאמר התנאי לכן אמר צוה אל האשה. (עיין בהבדל שצין מלת אל ופוח למיר צוימי ויגס אליו, ובוחמתן ואמרת לבנך), ודע דליחא כאן בצפרי ואמר אל האשה צכל לשון שהיא שומעת, ופירש"י (בסוטה ל"ב צ') אל האשה משמע דצרים הכנפים צללה שחאה מוכרת הלשון, נראה שצצרי מוכרימים לדצרי הראים ר"ש ויקרא עומ"ש ר"ל ויקרא אל משה הקול הולך ומוגיע לאזניו וכל ישראל לא שומעים, שכתב הראים שומלת אל דרשו כן, כי מלת אל מייחד הדבור יותר מלמיר הסמיכות, ע"ש. אמנם יותר נראה דמיתורא דקרא דרשי הכי, כי לשון ואמר אל האשה מיותר, כי היה די לומר והשציע את האשה אם לא שצצ, ומיתורא דרשו שנאמרה צכל לשון שהיא שומעת. ועי' ח"ט רמ"ז דסוטה ד"ה פרשת סוטה:

(ב) ואת בי ששית. מאמר זה מתוצר עם מאמר הצא אחרי יתן ה' אותך, וטעמו ואת כאשר שטית תחת אישך וכאשר נעמלת ויתן כך איש את שכתבו מכללי אישך יתן ה' אותך לאלה ולשצוטה, אמנם צצצור אריכות התנאים חזר קרא פעם אחרת ואמר והשציע הכהן את האשה ולפרש שהיא שצוצת אלה (רמב"ן). והא דלמירין בתלמוד (קדושין ס"ב), דצעי תנאי כפול, ולא למירין מכלל הן אתה שומע לאו, ודרשו מפני זה המקרא מפורסם, לפי המקרא אם לא שצצ תהא נקיה, ולפי המפורסם אם שטית חנקי (ע"ש רש"י וחס'), אין זה אלא לרצ דלמיר (סוטה י"ח) ששתי שצוצות ישן בצוטה, אחת קודם השקאה ואחת לאחר השקאה, ולרעת זה, מאמר ואת כי שטית אין לו התצרות עם מאמר יתן ה' אותך, לכן השתדלו התלמודיים להעמיס גם ענין קללה צמלת הנקי, אמנם למסקנא (דליחא לדרצ) שאין בצוטה אלא שצוצה אחת קודם ההשקאה, אין מקום לקושיות התלמוד שם מעיקרא, דהא הקללה מפורשת צקרא צחת ה' ירכך נופלת ובטנך צזה, ומו אין לריך להעמיס צמלת הנקי ענין הקללה והעונש, (עי' במדבר רמב"ז צצצצות ד' ל"ו ד"ה הכי סוטה דליסורה היא, שכתב כן בפשיטות צצס התוס'), ומעמה מ"ש רש"י כאן צפירוש, והשציעה אותה ומה היא שצוצה אם לא שצצ הנקי אם שצצ חנקי שצכלל לאו אתה שומע הן, אין זה לפי מקקנת התלמוד, וגם מה שפסלנו הרא"ם והרב צלדיל צצצרי רש"י אם הם אליצא דרמב"ן דלא צעי תנאי כפול או אליצא דר"מ דצעי ת"כ (עי' דצצריהם האזכרים) הם שלא לנורך צפירוש דקרא, דלמסקנא אין כאן אלא שצוצה אחת, ומאמר ואת כי שטית מתוצר הוא עם מאמר שצצצור אחרי יתן ה' אותך ולשצוצה, ומפורש אי"כ צקרא צצצ חנקי מושפט התנאי כצכוי; ומעמה אודה לה חמיית הרצ צלדיל שכתב ח"ל, ולי קשה קושית יותר חזקה על הרמב"ם והסמי"ג שספקו כר"מ דכל תנאי שאינו כתנאי צ"ב וצ"ר אינו תנאי, ועוד דלפי המצורר בתלמוד להדי' אפי' לר"ם צ"ג אלתרך לומר הנקי צלא יו"ד כמו חנקי, מושם דסד"א אם לא שצצ איש הנקי ואם שצצ לא הנקי ולא חנקי אלא איסורה צעלמא ע"ש שהגיה צל"ע, ולפי המצורר צמה שקדס, דעת הרמב"ם והסמי"ג כצוים וצורכים למסקנת התלמוד, לכן לא העתיק הרמב"ם (בהלכות סוטה) רק לשון השצוצה כמצורר צצורה (והמעין צצצורה) רמב"ז ורמב"ז שם צקדושין וצערון ערך הנקי יעלה

יחלל פירוש נכון על לשון המקרא גם לסוגית התלמוד שם שאינו נמי המסקנה תחת אישך מנלעדי אישך ומלת הנקי מענין יאל פלוגי נקי מנכסיו, ולא העמקתי מדבריהם, כיון דלחצנך לן פירושו דקרא על פשוטו יותר מוסכם עם מסקנת התלמוד, והכתב הקבלה חוזמים ישריו). וז"ל רע"ס הנקי מפני שצבר נאמר לא ינקא ה' את אשר ישא את שמו, בלשון שאף ע"פ שיטתו חרם על האמת בשבועות האלה, אם יהיה הדבר צלתי לדרך כמו הכשע על הידוע, לא ינקא הכשע מן האלה. על שבועות להיות הדבר ספק אלליו ולחייב עלונו בשבועה זו, היה ראוי שגם אם תשבעי על האמת לא חנקי, מ"מ קבלי את האלות ע"ז התנאי שתנקי מהם אם לא שטיית, ואת ג"כ קבלי עליך כי שטיית תחת אישך וכי נטמאת, שתחול עליך בשבת מה ששטיית ונטמאת ולא בשבת אחר, ובהיות הקצה קרה ובלתי אמתית לא יהיה שום חלות לדבר האלה, ואמרה אמן אמן, אני מקבלת כל התנאים שאמרת, שאם לא שטייתי חנקת ואם שטייתי תחול האלה; ואמר ואם לא נטמאת האשה ונקמה, כלומר מעונש הכשועה שבועה, אף ע"פ שנאמר כי לא ינקא, הגה בזה הענין (שנחזה לעיני כל) ראה האל ית' שתנקת האשה כי הוא ידע ילדו, עכ"ל הגעתיים. ולמדנו מדברי' שעם נכון על שכללה התורה לשון והשביע לטרתה ולטומאתה: (בג) בספר. מולת כספר ילמין שאין כותבין רק על הקלף לא על הגיר ולא על הדיפתרא שאינו מעוצד כ"ל (בש"ב דקוטה), וזה מצוה נאמר, כי מלת ספר מושתף בלשון ערבי צמלת נפר, שענינו גרידה ושחיקה (קראלענען, אשכנזענען), אשר אמרו לפרוץ שבראשי האלצעות, ע"ס שגוררין ושחוקין זו, וכן שם ספר הורחלו על גריית העור ושחיקתו (טהיכריוט, פערבאמענט), וכ"ז שאינו מעוצד כ"ל לא נקרא ספר, שמוסר עדיין הגרידה והשחיקה היטב, א"כ מולת כספר מצוה לנרין קלף ומעוצד, וכן מ"ס שם בפרוטה, כחזה חגרת בלא שרטוט פסולה כספר אמר, ופירש"י והלוינו שהכפרים לריכים שרטוט; ולמ"ס מולת ספר עלמו ידעין גם השרטוט, כי על ידי זה נדחק הקלף בעצמו, והוא צעלמו הגרידה והשחיקה, ולריכים חלו לזה לר"ת דקוצר שהכפרים ח"ל שרטוט; וכן צב"ר (פ' כ"ד) אמרו אפילו קירגולו (שירטוטו) של ספר חר"ר לימדו שנאמר זה ספר, הוא וקירגולו, מלת ספר עלמו פירשו כן. ואם כן תרגום כספר (פערבאמענטשיריט) : (בד) והשקה את האשה, אמר אשר מזה אל מי המרים (במקרא המוקדם) ישקה ואחר כך מקריב מנחתה (כמקראות שמי"א). ורש"י שכתב חין זה קדר המעשה אלא מקריב תחלה את מנחתה דלא כהלכתא, דלרנן דפליגי אר"ם והילכתא כוותייהו, תחלה תשקה ואחר כך מקריב את מנחתה; ודע דכלל זה יש שטיית הרבה בענין קדר מעשה הסוטה בין המקראות לבין המשנה, ומצואים בזה היטב במשנה למלך (פ"ג מקוטה ה"א), ובכז כתב תוס' (סוטה י"ז ד"ה דכתיב) דקדר המקרא דוקא, וכל שנא דבדרי המשנה דלא כסדר הכתוב בתורה הוא לאו דוקא, ואפילו דדיעבד נמי לא, ודברי הרמב"ם תמוהים בזה שהוא נטה ממדר המשנה ומסדר התורה, ע"ס צמ"ל: (בז) ואחר ישקה, חין פ"י מלת ואחר אימור בזמן (הענין), כמו ואחר ישמה הנזיר יין (לקמן ה' כ'), כי כזר השקה אותה קודם הקדשת המנחה, ככתוב מקודם והשקה את האשה (כ"ו), וכצמתי' (סוטה פ"ג) משקה ואח"כ מקריב את מנחתה, אבל מלת ואחר ענינו לדעתי עיכוב והמתנה (זימנען, וויילען) מן ה' אל תאמר (תהלים ע"ו), ועשה אל תאמר (דניאל ט') צמי"ת פתוחה, שענינם עליית הדבר ועכובו מלחול בזמנו, ואחר נדרים לבקר (משלי כ') שפירשוהו צ"ר (וישלב פ"א) המאמר מלשלים נדרו מנדרים פנקסו, מוכיח אדם אחרי (משלי כ"ח) י"מ אחרי תאך למאמר הדרך הטוב (זימנעליג), וטעם ואחר ישקה (זימנענר טרינקען לאססען), שהשקה תהיה בצמיתות ובצמיכות זמן, שלא תהא ענין ההשקה צעירי הכהן לדבר נקל, שנצח סוטה לפניו ותרגה בהשקה ישקנה מיד, אבל יעכב ויתמהמה להרבות אליו דברים המעוררים את הלץ חולי תודה על האמת, כצמתי' (פ"ק דקוטה) מאיימין עלי' ומפסידין אותה פחד גדול שלא תשתה, אומרים לה, צמי הרבה יין עושה, הרבה שחוק עשה, הרבה ילדות עושה, הרבה שכנים רעים עושים וכדומה מן הדברים הגורמים להורות על האמת, ובמדרש צ"י (קכ"ד א') כהנא לא עייל גרמי' להאי אלא כד היא יצתה גרמה קמי' לכהנא, זימנען אחרי שאל לה, כיון דלאי צעיר לאשתכחה וצאה כהנא עביר כהנא בגין לאשקאה שלמה (בין אים לאשתו). והבחון שכל הפרשה יבואו הפעלים צעבר המהופך לעמיד ע"י וי"ו שואית, ולקח, והעמיד, והשקה, ולקח, וקמץ, והקטיר, כי בכל ענינים האלה יסופר הדבר צמיתות הסדור בקדומה ואימור, כראוי צעשיית פעולה זו בסוד האמרת, וע"ז יורה הוי"ו השואית שמשמעו זה גם החזור וההיקש; אונס כאן אמר ישקה צמיתות עמיד אמתית ולא צמית המהופך, וכלי ספק כי חלוק הלשון והשתנות ההצבה מורה איזה ענין מתחלף למה שקדם אליו, כי בהקדמת המנחה כזר גמר לו הכהן כל מה שהיה לו לעשות באשה זאת, ולא צא הכתוב כ"ל להודיע ענין פרטי מה שאינו נוגע בסדר זה אחר זה, כמנהג הכתובים בספור דבר אחד אשר יש בו גם איזה ענינים

מכאן שאלהם עיקריהם כ"כ, דרכם לספר חמלה הדבר העיקרי צדק כלל, ולא יספיק צדקציו להודיע צדקציו הכללי גם את הפרטים ההם, ואחרי גמרו הענין הכללי מחר להודיע הפרטי אשר נעשו מרס סגנונו הדבר העיקרי, שצדק ספר אותו; וכן כאן אחר גמרו כל מעשה הכהן נאסח ספר על הפרטי להודיע שהשקלה תהיה צדקציו לא צדקציו, ואח"כ יספיק דג' וס' (סופה י"ט) אחר וס' יספיק מנעי ליה לצדקציו כיכר וצדקציו אחר וס' יספיק נאסח על להורות שמתקין אותה על דרכה שלא צדקציו. וע"כ צדקציו ד"ה וס' יספיק, שצדק להורות על דיעבד שאלה הקריני ונאסח וס' יספיק שאלה כשרה. וצדקציו הרחיק לדעת כי גם צדקציו הפסע המקראות מיוצאים אליהם דרכן להלכתה כותביה, וכבר למדנו צדקציו אין מקרא יולא מידי פסוקו, והרשות נתונה לפרש המקרא צדקציו נאסח לא צדקציו סופה את המקרא, ע"כ צדקציו, ונתן עליו מ"ס חיים: (כז) והשקלה את המים, הודיענו דבר פעולה שהשקלה, וכלשון המשנה (סופה כ') אינה מתקנת לשמות עד ספיה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתחללת גידין וכו'. ורש"י ספ"י דבר להורות שמתקין אותה צדקציו, הנה זה כבר ידענו מנאסח וס' יספיק: (כח) אשר תשמה וג' או איש. ערש"י, ולי"כ כי הכותבים ידברו כאן משתי מיני קנאות המזכרים למעלה פ"ד, ה' על סתירה שיש בה רגלים למנוחה, וה' על סתירה שמתעורר יש בה רגלים על שלילת המנוחה. כמ"ס, ואח"כ חס עשה הכהן לנאסח משתי אלה, התורה הוציא בהשקלה, ובהקצת מנאסח. ומנאסח לזה עוד חנאי אחר. שהוא וס' האיש מעון. כגון שלא נא עליה משקלה לה ונאסח, או שלא נעל צעילה אסורה מ"מיו (ערנצ"ן) או יעשה ה' הפלא הוציא צדקציו להורות לעיני כל שהאשה תשא את עונה. למען ידעו כל העם כי ספ"י צדקציו ישראל ומנאסח אותם מן המנוחות ואח"כ מנאסחם צדקציו שהאיש ומנאסח מעון המים צדקציו את אשתו ואם לא לא: (ל) או איש. חס איש קנאי הוא, או כמו חס (רש"י) ולדעתו מלת או יורה כאן על חנאי רגלי (ווישענרע צעדיגונג) יורה על החנאי כמלת חס כמ"ס רש"י, ויורה על הרגל, מענין איה למנוח לו, בכל אות נפשו, כי חנאי זה הוא לרגל לפני ה', ומורה הוא על הישראלים לקנאות לאשתו צדקציו דבר הנוטה לרע, ואם אינו מקפיד על זה הכי זה מוטא, (ערנצ"ס סוף הלכות סופה ה"ח י"ט) ע"כ:

ו (ב) כי יס'א. דאספס משאר צני עלמא לאתקדשא ולאסתחא שולם (מכדשצ"י) (אויסלנדיען, אויסלייכען): להודיע לה'. להיות פרוש מן המנוחות המורגלים למען יהיה כלו להסם להתעסק צדקציו ללכת צדקציו ולדקק צו: (ג) מ"ן ושכר יזר. לא יספיק ענינו צדקציו שמתעורר צדקציו שמים ולא ילעג גופו צדקציו פרושים כמנאסח צדקציו, אבל יפרש ענינו מן היין, שצדק הוא מנאסח את התסל' מאל ומנאסח ילעג ולא יחש כמו צדקציו כלל (רש"י). כי לא ירע צעניי ה' הסתה יין שלא צדקציו סתרות, והמנעי צדקציו צדקציו סתרות, כמנאסח סתרות ויחסי פסקין סזו לרדקין סתרי כי היכי לליינר, וכן אין ספ"י להסם הסוד מירות מתוך כעס עם צני צדקציו, או דרך הגזנה, לא כן הוא, רק הלא ספ"י ילעג לעשות רע, ודלה לפרוש ענינו וההסתה העולם וצדקציו מן היין הסוד הגדול המצביל לדעת, וזו אשר יזר להסם לאתקדש ולהתגדל להסם (רמ"א): מ"ן ושכר. ח"א ויזע סוד ועתיק וכפירש"י שהיין היסן משכר, וצדקציו אחר וס' יין הוא שכר ושכר הוא יין אלא שצדקציו תורה שתי לשונות, ר"ל הספר אומר יין זה מתו שכר זה מי מדקציו הסך נסך שכר לה' מי אתה מנאסח ואי אתה מנאסח מנאסח; ואף דלשון יין ושכר אל תסתה הנאסח צדקציו (ספ"י) יבואר מלת שכר על שאל משקין המנאסחין (ע' כריתות פ' אחר לו), וכ"כ הרמב"ם צ"ה מציאת מקדש כהן שסתה משאר משקין המנאסחין ועד צדקציו לוקח (וע' בקרנן אסין סס צדקציו צדקציו דעת הרמב"ם צדקציו). מכל מקום הכא צדקציו הקבלה חכרע סאין המובן צדקציו שכר רק צדקציו מן הספן, וכ"כ הרמב"ם (פ"ה מנאסח) שכר של חמרים או של גרונת וכ"כ מותר לזכר, ושכר זה שאלסר עליו חמרים הוא הסכר של חמרים היין, עכ"ל. (ומן התמיה על סוף צדקציו אלה שהוא נגד הספרי, דצדקציו צדקציו שאלסר הוא מי והיין הוא מנאסח, והרמב"ם העתיק חמלה דרז"ל ואחר, על דעת המנאסח שכר גדול מהתירוש, והספיק ואחרים אחרו, שכר מנאסח כל דבר שישתכר האדם מנאסח, ע"כ. ודע כי אחרים אלו הם הקראים המנאסחים צדקציו רז"ל (ע' כריתות מ"ג ס' מ"ט), ונתן הרמב"ם דבר מנאסח לאחרונים, המנאסחים שכר (אנדרע שאלסרע געטרקלעקע) הסך דעת המקבלים האנוניים: (ד) סגפן היין. אף דכלל מקום סחס גפן הוא עץ המגדל ענני יין, מכל מקום כיון שיש מין גפן הנקרא גפן סדרה המגדל פקיעות והוא מין אצטחיים קטנים שגושים מים שמן (מ"ד ד' ל"ט, ע"כ ר"ס צדקציו) לכן צדקציו הכחז כאן גפן היין: (ה) גדר גורו. לא אחר כל ימי אחר אלא הוסף מלת דר. כי יש ימים שגורו צדקציו דעני מירות מירות אף שאלסר מכלל דברו כגון צדקציו שאלסרע שכל ימי חלוטו וימי ספירו נאסח צדקציו מירות ואינם

ואינם עולים למנין נזירותו, והוא מותר בתגלמות שלו שהוא מזה ע"י, לכן אמר כל ימי נדר  
 חזרו חזר לא יעבר, שזמירות שהוא נושא מעט נדר הוא דאסור בתגלמות, אבל זמירות שטוב  
 שאינו לקיום נדרו מותר בתגלמות, ורמיזתי בפרשני שאמר נדר חזרו נדרו חזרו זמירות ולא נזירותו  
 חזרו נדרו, ופי' צוית רענן (בעל מנן אברהם) שאם אמר הריני נזיר ע"י שזהו שמה יין או  
 שזהו מעמל למתים ה"י נזיר מפני שהמה עמ"ש שחזרה, ע"כ, הנה פי' זה נכון לרבינא דאמר  
 (נזיר י"ח) דריש לא פליג ר"ש, אבל לרבינא דאמר חלוק היה ר"ש אף דריש, דלר"ש אינו נזיר  
 עד שזיר מכולן, אם כן תקשה עלי' הא קחם ספרי ר"ש והוא סובר הא דהו נזיר בכה"ג.  
 ועוד דאמרין החם חני' כוונתו דרבינא וכו' ויומר הו' ליה לאחיי' הך דספרי, לכן יל' בכוונת  
 הספרי, דלקיום נדר הנזירות לר"ך להסגית על ג' ענינים, הא' שלילת המעשים האסורים לנזיר יין  
 תגלמות וטומאה, הב' כמות הזמן שגדר להיות זו נזיר, הג' ראיפת הזמן, שייני נזירות לריבים  
 להיות רלוים יחד עלי' הספק, צנתיים, כי רק צקיום שלשת התגלמות האלה הוא מקיים נדרו בכל  
 משפטיו, הנה נדרו חזרו נזירותו, וכשהנזיר נלטרע בחוך ימי נזירותו, שומרת לו לגלות שתי גלמיותיו,  
 ואינו קוחר בזה ימי הנזירות שמה קדם שנלטרע, רק אחר טירתו מלרעו משלים למתות ימי  
 נזירות כפי כמות הזמן שגדר, הנה בתגלמות נרעו הוא מפסיק בכמות זמן נדרו, יקיים הנדר  
 בכמות הזמן צנתי חללין, חללי שקורם הלרעת והחלי אחר נרעו, ואינו מקיים הנזירות כפי נדרו  
 שהחיוצ בו ראיפת הזמן, הנה אין הנזירות חלליה נדרו, ואמר אחר זה "עד מלאת הימים אשר  
 חזר" מן הראוי היה "אשר חזר" בלשון עבר, ולא "חזר" בלשון עתיד, דבלשון חזר היה משמעו  
 שמהחלתי ימי חזרו עד מלאת ימי, ובכללו גם זמירות שהוא נושא ציני נרעו, חל עליו קדושת  
 גדול פרע, וזה אינו, כי הנזיר שנלטרע טומא הוא ואינו קדוש, ועשה דקדוש יהיה גדל פרע אין  
 זו (כמ"ש הרמב"ם בפר"י דנזירות), לכן אמר אשר חזר בלשון עתיד, שצינים הנזיר עליו אחר  
 גמר נרעו שלר"ך להשלים מה שחסר לו מנמות זמן נזירותו, בזה הוחר על קדושת גדול פרע.  
 ואמר אחר זה "כל ימי חזרו" ולא אמר "כל ימי נזיר" דבלשון זה היה משמע דמוקצ על חזרו  
 המדובר ממנו לפניו שהוא מלך הנדר, ודוקא זמירות שטוב ממנה קיום הנדר דהיינו המוקדם  
 והמאוחר לנרעו הוא דאסור להטמאות למתים, ולא צינים שצנתיים דהיינו זמירות שטוב ציני  
 נרעו, דה"ל כיון שכבר טומא ממנה נרעו הוחר לו גם להטמאות למת, לכן אמר כל ימי  
 חזרו, דבלשון זה משמע כל זמן התגלמותו זמירות ואפילו זמירות שציני נרעו אף שהוא טומא  
 גמור מכל מוקם אסור להטמא למת, שזמירותו הוא עומד אף על פי שהוא טומא, כמ"ש הרמב"ם  
 (פ"י דנזירות ה"ד) שהנזיר ציני נרעו שנטמא למת קוחר אם כל הקדמין; (ה) קדוש יהיה.  
 פירש"י קדוש יהיה שער שלו לגדל הפרע של שער ראשו; דבריו לקומים מפסרי, ומלת קדוש אינו  
 מואר לנזיר להיות קדוש קדושת הגוף, דעל קדושת הגוף אמר לקמן כל ימי חזרו קדוש הוא לה',  
 ועוד דאם כן לא היה לו לכתוב צין חזר לא יעבר וצין גדל פרע שער ראשו, אלא ע"כ מלת  
 קדוש מואר לשער שלו, ואף שלא הוזכר שער למעלה מכל מוקם הוא צנח ממאמר חזר לא יצא  
 על ראשו שפי' שער ראשו, ואמר כך פי' צנח יהיה קדושת שער ואמר לגדל פרע, שלא יסחור  
 חזרו אלא יניחוהו להיות גדל וסולך עד מלאת ימי חזרו, והסיק חזר למי"ד צנח גדל, ומלת פרע  
 סמורה למלת שער, וכללו אמר לגדל גדול השער של שער ראשו, כ"כ הרא"ם. דומה לדבריו  
 אמרו צמחיתא (הוצא צמח"ם מזה ל"ב), וז"ל קדוש יהיה גדל בקדושת גדל פרע, והנזיר שמשים  
 חזמה וסוממין על ראשו להסיר השער עובר על מלאת עשה, ע"ש. אמנם בתלמוד (קדושין כ"ו)  
 אמרו מנלן דשער נזיר אסור בהנאה דאמר קרא קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו גדולו יהיה קדוש  
 (ערש"י פסחים), הנה לדברי התלמוד מלת גדל שהוא מקור הוא כמו שם המקרה גדול, כמו  
 עשה לדקא ומשפט, שמקור עשה במקום שם מקרה עשיית (עמ"ש בלך לך בוספור הכוכבים),  
 ולרש"י מלת גדל בתוספת למי"ד ויורה על העתיד, אמנם לצד המקרא בהתאחדות המכילתא והתלמוד  
 יראה לומר שיש כאן שני מאמרים, הא' קדושת השער להיותו אסור בהנאה, והב' המורה לגדל  
 השער פרע, ומלות שער ראשו ישרת לשנים כלומר קדוש יהיה שער ראשו, גדל פרע שער ראשו  
 (ער זאלל הייליג האלטרען זיין הויפטאחא, זאלל עם פרייח וואכטען לאספען), כי מלת יהיה  
 יורה על כל אופני מציאות הדבר, וכל הענין, ואין לר"ך לדוקא הרא"ם להסב מלת קדוש יהיה  
 על מה שאינו אלא צנח ממאמר על ראשו; ומלת פרע הוא נפרד על מנת פתח ואינו סמוך,  
 וכבר תמורה על דש"י שכתב שהוא סמוך, ודברי רש"י עליו דמוקם, ע"ש. ובזה דברי המכילתא  
 והתלמוד הנראים כמתנגדים מיושבים היטב בפשט, ואם חדקק בלשון המכילתא הנ"ל המוצא צנ'  
 החינוך ובלשון הספרי כאן תראה כי נכונים הדברים: תער לא יעבור. לרבותינו (נזיר ל"ט) חזר  
 לאו דוקא היה תלישה ציד או קליה צוג, מעיקרה כעין חזר; דצריכה נאמנה כי עיקר שרש  
 חזר

תער צחי אומיות ער שטינו גלוי כמו פשוט וטורה (ישעיה ל"ז), ואת פרום ועריה (יחזקאל ט"ז), ולכן נקרא מנכס הנשר עור ע"ש שהוא המנך המיון הגלוי ונראה, ונקרא סבין הגלמים תער ע"ש שסביר את השער ומגלה את עור הנשר, לכן כל העושה פעילות השער נכלל בו; והנה לא אמר קרא ולא יעציר כמו והעצירו תער על כל נשר, כי צא להורות על אזהרות המגלה כמחגלה כי גם אים אחר המגלה את הנזיר עובר בלאו, לכן אמר לא יעצור, דנלשון לא יעציר האזהרה היא על פועל ההעצרה והוא הנזיר המדובר ממנו, וכשאמר תער לא יעצור האזהרה היא על פעולת ההעצרה ונכלל גם אים אחר המגלה. והיא דעת רבותינו (בבבא מ"ד), וז"ש שם קרי צ" לא יעצור הוא ולא יעציר לו אחר: (ו) לא יבא. היינו צאכל המת, וכה צכ"ה. צאמור כ"א י"א, ע"ש רש"י, כי צאכל שייך לשון צאכל. ומלל אמר לנפש מת לא יטמא, רק הניחו צלשון לא יבא, להורות רק על המת המוטל צאכל, שהוא משומר בו ואינו מוטל בציון הוא ללא יטמא, אבל מת שאינו צאכל רק נשרה שהוא במקום שאינו משומר בו והוא ציונו, הנה הוא מת מלוא, והנזיר מותר לו להטמא למת מלוא. והא דאמרין לאציו ולאמו לא יטמא אבל מנחם הוא למתי, כ"ל דלאו מיתורא לחוד הוא דאמרין הכי, אלא דיתורא דקרא מגלה לן המכוון שצלשון לא יבא. והכי מושמע לי מרהיטא דלישנא (דנזיר מ"ח א) נפש מת לא יבא אפי' נפש בהמה גשומה, הרי הוא חומר לא יבא נפשות המנחמות צביא הכתוב מדבר לאציו ולאמו לא יטמא אבל מנחם הוא למתי. ובספרי איתא על נפש מת לא יבא שומע אני נפשות בהמה נמשמע ח"ל לאציו ולאמו צמה הענין מדבר נפשות אדם. ומתה המפרש לספרי צורע אזהרה, אם כן איך יליף צבתיא מלאציו ולאמו לא יטמא אבל מנחם הוא למתי, הא אלעוד למעוטי נפש בהמה, והינח צ"ע. ולדידי ניחא דלאו מיתורא לחוד הוא דליפנין לה, שאין מיתורא רק גלוי מילתא צעלמא להבין הכונה שצלשון לא יבא: (ט) בפחע פחאם. שניהם יטמאו על ציאת דבר שלא בהכנה אליו, וההבדל ציניהם כמ"ש הרש"ס, פתע נאמר צבתיא הפעולה ענמה, ושם פחאם נאמר צבתיא מקבל הפעולה, ר"ל כי פתע נאמר על פעולה מתיחדת מוציאה סבה קדומת, ואף על פי שאין דבר בלא סבה הנה היתה הפעולה עצמה צלמי גלויה, והרי הדבר המתיחד כאלו נחמה בלי סבה (פלאגליך), שצאופן זה הרי המעשה עצמה משונה משאר מעשים הרגילים ושכינים; ופחאם נאמר על קבלת דבר מוציאה מקבל מוכן אליה, שצאופן זה היתה סבת הדבר גלוי לכל ונלמי משונה משאר דברים, אלא שהמקבל לבד לא היה מוכן אליו ונלמי משער עליו שיהיה (אונפערעוהענס), המשל צזה ציוס לא כשהאירה השמש בכל עז, צפ"א נחקקרו השמים צענים ויהי גשם על הארץ, נאמר על הגשם שצא בפתע, לפי מה שלא הרגשו שום סבה צאור לשיהיה גשם כ"כ מהרה, אחר שראינו עכשיו את האור לא ונקי, אמנם כשראנו את האור לא ונקי צעת שנכנסו למשכב, ולחור הבוקר שפענו מטר דופק על הגג, הנה לא ידע לנו לומר שזה המטר צא בפתע, כי מהשק עד הבוקר זמן מרובה ויש בו ספוק לקשור עננים ולהסחות מטר, אלא שאנחנו לא מלאנו ח"ע מוכנים אליו; כלל הדבר פחאם נאמר על המקבל דבר בלי הכנה, ופתע על הפעולה עצמה הצאה צבתיא וצבת אחת שאין סבה גלויה ומפורקת; ואמר כאן כי ימות מת עליו פתע פחאם בפתע שז על המת עצמו, כאלו תאמר שמת מיתת אסכרה כ"ל מוציאה קדומת, ופחאם שז אל הנזיר דהיינו שצא אליו מיתת מצור צביא הדעת שלא היה מוכן אל הדבר, ואו או קתני דהיינו או שמת עליו בפתע דהיינו צאופן מיתת שלא קדם לו שום חולי, שצזה האופן הרי הנזיר אונס גמור שנטמא, או אפי' שמת עליו פחאם כלומר שלא הכין הנזיר ח"ע שיתמלא צאכל המת כגון שנכנס לבית צבלי דעת שיש שם מולה וצבתיא שם מת המולה ההוא, וצזה האופן הנה הוא שוגג ולא אונס גמור וחסו שפי"ט מדברי רבותינו בספרי פתע זה אונס ופחאם זה שוגג. אמנם זה לדעת ר' יאשי' שם בספרי, ולר' יונתן הוא צהק פתע זה שוגג פחאם זה אונס, וכן דעת התלמוד (כריתות ט) פתע שוגג פחאם אונס (ע"ש צמ"י): (יח) וגלח הנזיר פתח. ר"ל צתחלת המנוח אפי"ו יגלח, שהוא התחלת החלי, ששם היתה עז"י, ושם צקן מרחיית דרומית היתה לשכת הנזירים ושם היה מגלח שעריו, ואין לפרש פתח אפי"ו כנשאר מקומוות פתח עזרת כהנים ששם היתה צחיית הקדשים, שיהיה ציון המקדש לגלח שם; ומלת פתח פ"י כאן כמו פתח דצריך (תהלים קי"ט) שהוא תחלת דצריך, וכ"כ פתח אפי"ו, התחלת כניסת אפי"ו, כי הדציר וההיכל נקראו אפי"ו ומה שמונו עד החיל נקרא פתח אפי"ו או חג אפי"ו כמ"ש רש"י (צמ"ה) ואכל אסין פתח אפי"ו כל החג קרוי כן, וכבר מלאנו שקרא הכתוב את העזרה בשם קדש קדשים, כמו צקדש הקדשים תחלנו (לקמן י"ח י) שהוא העזרה (ע"ש רש"י), ובשאר מקומוות לא נקרא בשם קדש קדשים אלא לפניו מן הפירות. וכן מלאנו להסך שקרא את לפניו ולפנים בשם קדש לבד, כמו (ל"ו ר' כ"ג) וכל חטאת וגו' לכפר צקדש, שהוא לפני ולפנים, ע"ש רש"י ורמב"ן. (ובבבא מ"ח) אמר

אמרו וגלח הנזיר לאחר שחיתת השלמים שכתוב בהן ושחטו פתח אהל"מ, חין כוונתם לפרש כן המקרא ע"ד הפשט כ"א ע"ד כוונה שניה, לפי שהוליד הכתוב ההתחלה בלשון פתח, ודע דבחוספתא (נזיר פ"ד) איתא חין לך שמשלת תחת הדוד חלל נזיר שגלח צהרה בפתח אהל מועד שנאמר וגלח הנזיר פתח אהל מועד, (ולשון זה העתיק הרמב"ם צ"ל למטה פ"ו מ"ה וכן הר"ע צרעטור) ותמה בתוס' רע"ק שם הא"י מחוסר הנאה דהדוד של שלמים הוא צירושלים, ע"ש והכין צ"ל, ולא ידעתי למה לא ניווח דחוספתא לישנא דקרא תפס, וכמו בשתם אהל מועד דקרא דלאו פתח ההיכל ככה הוא דחוספתא, ולשון החלמוד (שם מ"ה צ') הכל לא היו משלמין תחת הדוד חוץ מן העורב שצמקדם מפני שנעשה כמלתו: אשר תחת זבח השלמים, תחת הדוד שהיו משלמין בו לפי ששלמים נזיר היו מתצמקין בעזרה שגריך הכהן ליעול הזרוע אשר שנתצטל (רש"י) חף על גב דאשר שלמים היו מתצטלים בכל העיר צמתי הצעלים, כי חזה ושוק היו מפרישין מהם קודם צטולם בעודם חי, אבל חיל נזיר שהיה לריך ליעול וממנו הזרוע לאחר שנתצטל, לכן נחשב צמורה, שלא יעורר הכהן לילך לבית הנזיר ולהציא הזרוע לאחר צטול לעזרת ישראל כדי ליטנו על כפי הנזיר לתנופה עם הלחם, וזה חינו חלל בעזרה, (ערכ"ם) וימקור דברי רש"י הוא ממתני' (פ"ג דמדות נ"ד) עזרת נשים וכו' חרצב לשכות היו חרצב מקטעויות וכו' דרומית מזרחית היא הימה לשכת הנזירים ששם הנזירין מתצמקין את שלמיהן ומגלמין את שעקן ומשלמין תחת הדוד, ע"כ, ובתוס' (נזיר מ"ה ד"ה ולא צמתי) כתבו שהרי שלמים נאכלין בכל העיר ואם מנגלח פתח אהל מועד ודוד שלמים צעיר וכו', וכן צד"ה לא היה כתבו תחת דוד השלמים צירושלים, והוא תמוה הא שלמי נזיר חינו כשאר שלמים, לזריכים דוקא בעזרת נשים להתצטל: (ב) ואחר ישתה. פשטיה דקרא משמע אחר כל המעשים, הקדשן והתנגלות אז הותר, וכ"ד ר"א (נזיר מ"ו) חונס לרצון גם אחר מעשה יחידה דהיינו אחר שזרק אחד מן הדמים הותר, ע"ש. ואפשר ללשון המקרא דייק כוונתו שאם אחר כל המעשים דוקא היה לו לכתוב ואחר כן, כמו ואחר כן תצא אליה ובעלתה (כי תלך כ"א י"ג) שאלוהו עליו בספרי הא"ה לא עשה את כל המעשים האלה וזה עליה הרי זה בעילת זנות (ע"ש צהר"א) כי מלת הן יורה על דיוק חיות הדבר (נאכדעם עם זף געוועזען) והדבר לריך עקן צירור ממוקמות אחרות: 'ישתה הנזיר יין', הנזיר נוסף כי אחרי מלאת ייני נזרו חינו נזיר עוד. חונס כשהימה מירוחו להסם צמחת להכניע יצרו, תשאר לו הפרישות מן החלות צקקין, וגם אחרי מלאת ייני נזרו ואחרי שתותין יין, עדיין חוזה מירוח ילדק וכו' ולא יצטרך עוד (רמ"א): (בג) אמר להם, כמו זכר שחר (רש"י), וצממות (כ' מ') כ' רש"י, צד תנו לב ליצור תמיד את יום השבת, ור"ל לפי שהמקור עומד צמקום עזר ועמיד, כי הוא שם הפעל צמתי מוגבל צמון זולת זמן (ע' רד"ה צמדבר כ"ה ט', דבור את המדיינים), ולזה אמרו קדמונינו כחן אמור מלמד שהש"ץ אומר להם על כל דבור ודבור: (בז) וישמו את שמעם, לא נוכל לפרשו מן שם על שמעו, שענינו הנחת חפץ צמקום, אבל הוא מענין ושמעו את דברי אלה על לבבכם, שהמכוון בו עיון והתבוננות, ומכל מקום חינו יולא מעיקר הוראתו, כי דומה כאלו חיוב הדבר מוטל עליו ודבוק בו כל יוכל לעצוב אותה, ועל כוונה זו יאמר גם כן האשכנזי (ד"ה זאכע ליגט מיר חויק), וטעם. ושמו את שמעו על בני ישראל, צמה שהם מצריכים את הדברה הנזכרת, שמייחדים זה כל הטובות והאלמות הזמניות והאלמותיות רק אליו ית', בזה יעוררו את לב בני ישראל שלא ישימו צמחונם בכהם ועולם ידם לעשות חיל, כי כל זה הוא ונחמה אה"ה לא יפתח את חולרו הטוב לזכרם ולשמורם ולהשפיעם בכל טוב ומצב תקותם לא יהיה רק על ה' וכל דאגת לבבם רק להיות דבוק בו בלי פירוד ומחצני. ויתורגם לפי"ז (ז"ה זאללען מיין נאמען דען זאגענען ישראל'ס אנגעלעגענען זיין לאססען). ורצונו יאמרו בספרי ובחלמוד יצרכו צמתי המיוחד ל'י, שצמחונ'ק יצרכו צמם המעורר, לדצריהם אלה יצא על נכון מלת ושמו, כי לשון שמונה יורה על דבר שיהיה לו חיה סדר מחוייב וגלות (כמ"ס ס"פ פקודי, וצד"ה לו צומו אהל המזבח, ולקמן צוילך צמיינה צמיהם, וזהו ההבדל שצין לשון נחיה וצמיה, וכ"ה חונקלם אלה המעשטים אשר תשים, תסדר), ולזה כיון שצמח המוקמות נוסחין קריאת שם הוי' צ"ה לשם אדני, וכאן הצריכה התורה לבני שמו קריאתו, אבל יהיו קורין אותו כפי מה שהוא מקורר לפנינו בכתביתו לכן אמר ושמו את שמעו:

ז (א) ביום בלות משה, יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה (רש"י צמם דצויתו), ואמר הרב"ה שאין המדרש צנוי על חסרון וי"ו, שאלו כן היה להם לומר בלתי כחצי חסר כמנהגם צמדדשים כאלה, ובאמת הוא מלא בכל הספרים, אבל המדרש צנוי על עיקר התיבה שאין לעמוד עליו אם הוא לשון כלי מופעלי ל"ה ומצנן הכבוד ע"מ יום עצות אדם נפשו ודומיו אם לשון כְּלָה מופעלי הכפל ומצנן הקל ע"מ שְׂפֹת ושאוף אתכם (יחזקאל ל"ו) שהוא מופעלי הכפל לשון





לעשות מקדש, וכל גם הכהנים והקטנים שנמנרה שהם הגזעים והכתות והפחדים שהם  
 מעשה אותן דקים מאל, גם אלה לא נעשו איברים איברים צפ"ע והתפזרו זה, כל גם הנה  
 נעשו מעשה מקדש: (ז) והמדרו. פי' ראשית אחר כבוד גדלים יהיו סמורים נמנרה בני תפלות,  
 ואחריו תרגמו (אחד ז' אחד ז' רי"ן) ואין זה נכון כי הוא לוי צפ"ע שיטתו בני מקדש,  
 כמלמד י"ד ס' וכנס וגו' וכלת וגו' ורפ"ן נמים וסר, וכתב"ע וידכון צלרעץ סאין דמיל,  
 ועמ"ס נמנרה ס' כ"ח ואחר הסר: (מח) נחונים נחונים, נכנים המה לי לבני סוד מנמרת  
 (ז"ל אחד חיר גאון ערנענען), כמו שנקראו (נעזר ס', ונעמית ג') הנכנים לעזרת הקדש  
 בשם נחיים (אונסערנענענען), וכל כן נחיים נחיים להגדיל את כניעותם, שכל שלם המדרו  
 מעזרת המוקדים נענל להפאר תחת כנפי הכינה (גאון ערנענענענען) עמ"ס צפ"ע ראה אים  
 כמנחת ידו: שפיר כל רחם. פי' לפי שהאחר דקות המצוות, ונעמד קשר להבנת כל הנבחרים  
 (פ"ר דל סאלינג אופעלזונג דער ליענע אללער ערמנענענענענען); והענין לפי שפיר  
 את דקות ס' ועשו אחרי הנבחרים זו לעשות להם עגל מקדש, פ"ר ס', הוא לשון פטור  
 בחלומות, שהם הפך החמיצות (ל"ה לאספון, נעפרייעט זין), ומה (נדיה ס') לכתת פטורים,  
 הנפחדים מן הנבחרים היו מתעבים בלשון זו, ונקראו פטורים (אנעלזונג), (נדיה ג') כי לא  
 פטר יהודים; ומלת רחם, מן ארמך ס' חזק (מהלים י"ח) שהוא לשון אהבה וסנה; ולא יתכן  
 למען פטור כנפאר מקומות שהוא על הנבחר המועד רחם אלו, כי גם נאמר פטר נלשון זכר  
 וכלן נאמר פטור שהוא לשון נקבה, ולא יתכן לומר שלקחת הלויים היא תחת פעל פתיחת הרחם,  
 ולפי"ז יהיה תרגומו (ווענען דעם אופענענענען יעדער ליענע סאין זייטען אללער ערמנענענענענען).  
 עמ"ס נמנרה ג' י"ב נמלת מחד: (כד) מכן כ"ה שנה. ולמעלה (נש"ד ל') נאמר מן שלמים  
 שנה הא כי"ד נן שלמים עובד נן כ"ה נא ללמוד הלכות עצרה (רס"י מנחמיו), ולשון המקרא  
 עאלו יורה ע"ז, כי ננן שלמים אחר שם כמה פעמים לעזר עצרה, אומנם כן אחר ינא  
 בעצרת אה"ע, ומכאן שינא עם הלויים בעצרה, כשהיו נן כ"ה ינא להקבל בתוך הנקבלים  
 בעצרת אה"ע, שיעזר עמהם ויחל חמיר בעצרתם בכל יום וכלילה כדי שילמד הלכות עצרה  
 בחלומות ונעמשה. וכל שאין המכוון במקרא להבכיר את הלויים לעבודה רק מן כ"ה ולמעלה  
 ולא קודם לכן, דאם כן איך הפקיד דוד את הלויים ננן עשרים שנה ומעלה (דס"א כ"ג כ"ז),  
 וכן בערכין (פ"ב מ"ו) חן אין קטן נכנס לעזרה בעצרה, דעמנעו דעמילא מכלל קטנות ראוי  
 לעבודה; וכ"כ הרמזים (נפ"ג מכלי מקדש) אינו נכנס לעבודה עד שיהיה אים שנה נאמר אים  
 אים על עצרתו (ע"ס ונכ"מ), וכל המורה דברה כלן חמיר, שנה נן כ"ה ומעלה מחמיר  
 ליכנס להתלמד בעצרתו, וכל קודם זה אין החיוב מוטל עליו אלא הכרות בידו ליכנס להתלמד.  
 ונחם נמנו הרמזים והראשית לייטת סחירת המקדשות, ואין לדבריהם יסוד בלשון המקרא, ודח"ל  
 מיוקדים על ארני האמת ומנחם היטב משנוי הלכות, צו"ע שם לעזר עצרה וכלן אחר ינא  
 בעצרת אה"ע. (והנה מנה דאחר קרא מן כ"ה שנה ומעלה נעמשה שנה להורות שזמן החיוב  
 להתלמד הוא אחר שכבר עזרו עליו כ"ה שנים והתחיל ליכנס בשנת כ"ו, כי בלא מלת ומעלה  
 היינו אומרים שנת כ"ה כבר חיונו עליו, כמו כנשים בני שנה שכל המורה שפי' בלומת  
 סוף שנתם, לכן הוסיף מלת ומעלה (עמ"ס פסחים ז' ד"ה משם שעות ולמעלה); ובעל משכיל  
 לדוד האריך צה דברים שאינם נכונים לדעתו, והוא פשוט. וראיתי לרמזין שכתב על מאמר  
 דח"ל בזה, לא ידעתי אם זה דברי הכל לדח"ל, כי בלשון יסוד אים שנה אחרו נפסרי, ר' נתן  
 אומר כבוד אחר אומר מן כ"ה וגו', וגם כראה שהם דברי אסמכתא שנהגו הסלמירים ללמוד  
 בהלכות עצרה ס' שנים יע"ס. ולא ידעתי הא מאמר זה הוא סתמא דלמלודא דידן (בבלין ד'  
 כ"ד), וגם נפסרי שלמינו אינה שטיה בלשון יסוד רק סתם, כתוב אסד אומר, ולא הוכר בשם  
 ר"י: (כד) לצבא צבא. פירוש להסתחד עם הסברה (ז"ך דעם סעכאין אלנעליסען) כי עיקר  
 סודות לנא הוא הסתדות והתפזרות, כמ"ס צבא י"ב מיל לנאות, ומנה שומר כלן, ינא לנא,  
 העמיד והמקור, ולפ"ל (דק ל') ננן שלמים אחר הנא לנא, הסוד והסם יורה ג"כ על אמת  
 דעת נכותו שכלן ידבר מן המתלמד לעצרה וסם תעמדת העצרה:

ט (ב) ויעשו בני ישראל את המסח. מלמד מה שעשו צמירי למלואים ומנחת הגמלים, יעשו  
 ג"כ את המסח, שלא יספרו מוננו צביל שמתה האננה שקיינו, כמו שפירש בנתי  
 ראשון שפירו דח"ל שניצל שלמה את יס"כ צביל מנחת הכיץ (רע"ס), ואין א"כ הויי נוספת:  
 (ו) לעשות המסח ביום ההוא. לא היה יכולים לעשות זו ביום אלא היה יכולים ביום של  
 אחריו (מספ"ס ג') שכל שניעי שלכן להיות צדיק ונעלו והנה עליהם והרי הם ראויים לאכול  
 קדשים לערב, לכן שאלו אם ישמחו עליהם המסח והם יאכלוהו לערב (ע"י רמז"ס ס"ז מק"ס ה"ב)

וכן מ"ם רש"י ויחלל הכזב למחזרים, כלומר להם עלמם מיהיו מחזרים לערב, (פיין מחזיל לחד):  
 (ו) האנשים ההמה. הם ראו לקלל ויחזרו אליו, מה הוא האנשים ההמה שהוסיף ונגד שאין נאמרים  
 אלא לצטל המצפה (ספרי) אם הולך אדם דבר לשאול, הוא צעלמו ילך לשאול, ואם שולט שולטו אין  
 מציין לו, כי השליח אינו יודע לסדר הענין היטב לכן הוסיף האנשים ההמה, צעלי המצפה עלמם סדרו  
 שאלהם (זר): (י) בדרך רחוקה. כגון שצוה דיום י"ד בחמלה בין הערבים צמקם שלא יגיע  
 לעזה צמעת שמימת הספס, זה כדעת ר"ע שאמר (פסחים ל"ב) איהו דרך רחוקה מן המורעס  
 ולמחר וכמדתה לכל רוח והם ממנה עמר מילין וכדלמור עולה החם, דסובר דדרך רחוקה לגבי  
 ספס הוא כל שאינו יכול לכוס צמעת שמימת, כל שעתה השמיטת מהלך ואינו מניע, מנחת ועד  
 מקיעת הממה היא מהלך ט"ו מילין (ע"י רש"י), וכדעת ר"ע פסק הרמב"ם; אלא שפי' מקרא  
 רחוק כל שאינו יכול ליכנס בחמלה שעת שמיטת, שכתב מי שהיה ציט וזין ירושלים יום ארבע,  
 עמר עם עליית הממץ מומץ עמר מיל ה"ז דרך רחוקה (ע"פ צרימ), ומפירות הר"ע מנכסורה  
 נראה כדעת רמב"ם, ע"פ. [אלא ראיתי מי שהעורר על מחלוקת הרמב"ם ופאר עתה"ם צוה].  
 ורש"י שפי' כאן רחוקה נקוד עליו לומר לא שרחוקה מומץ אלא שהיה סוף לאסקותה העזה כל  
 זמן שמיטת, היא דעת ר"א שאין הלכה כמותו, וכבר השיג עליו הרמב"ם; והר"ם חלה ליישב  
 דעת רש"י שנסתר כדעת ר"א שהיא קרובה לפסוקה של מקרא יותר מדעת ר"ע, עפ"י שהקדמה  
 בכל מקום מורחא הדבר מומצעותו, לכן גם חלה רחוקה אינה כמעשה, יע"פ. הנה הדמק את  
 הקדומים לעזה והיית חלה רחוקה המורממת וחלה עליו בהקדמה לפרט דלה כלכחא, ואין זה  
 כחן, דחלי לשון המקרא יותר מכוון לדעת ר"ע דלכחא רחמי, ולפסוק את העמוד ט"ו מיל  
 מירושלים לרחוק, ואת העמוד כמון לעזה לקרוב; ורמז הקדמה לר"ע שפי' אחר רעבין שבה  
 לסירות שאין רחוקה, רחוקה מומץ אלא שרחוקה לו צעמית הספס; ומעתה ראוי עליו מדלה  
 אחר ר' יוסי הכי צמקם רמיח הקדמה, ע"פ. אין זה טענה רכ, ולפאר דמ"ם צירושלמי  
 היא מצרחוקה נקוד אים רחוק ואין דרך רחוקה עיין תוספת יום טוב, רומז לדברי רעבין;  
 בדרך רחוקה. לא הכי חרתי למור, אלא כל שאלהם או שנגד ולא הקריב צלחון מייב צמקם  
 שני, [מתניתין ר"ע ט"ו דפסחים] וליק ליה צירושלמי ממנה ודרך רחוקה צוה אלו, ע"פ חייט.  
 ומה פסח שנואל שהיה צמל מוס מייב צמקם שני, כדמתי [פסחים ט"ז] מומץ שנתערבו עורות  
 פסחיים ומנאלת יכלת צמור אחד מהם, אם קורס זריקת דם נחשכו מייב כולן צמקם שני,  
 שאין כאן כשר, שלא חזק הדם לאכילה צמר, [וארז צמות דעת ס"י קיב מתקפה אע"פ לא היו  
 מוי לאכילה, הא נחשכו צרו, ומכאן קומי זו הוכיח כמימת הפוסקים דכמץ פלם היו מחיבה  
 הכרויה להחכר ואינה צולה, ע"פ. ולדעת דברי ממוס, דסח"ל שאינה צולה אינו אלא  
 מדרכן דמלאורייתא שפי' צמל כמ"ם הפוסקים, וכיון דמלאורייתא מוי לאכילה, איך מציני להו  
 צמקם שני ממומרת דרכן הא מניח מולין לעזה. עתה"ם [פסחים דף ט' ע"ב ד"ה חזק] כיון  
 דמלאורייתא פגור היו מולין לעזה, ורש"י [פ"א ד"ה מדרכן] דמלאורייתא לא מומץ הלך גבי  
 פסח מחזרים מעליה היו, ועוד כמו דמתיבתא מנאלת מומץ עולה דמתיבות ססורות, דלא היו סח"ל  
 כיון שאינה רחיה אלא להכניס שכולן שוין זה ואין מחזיקין מוצה זה לזה, כמ"ם מוס [פולין ק'  
 ד"ה שאין] הכי נמי פסח שאינו נאכל אלא למנויין ואין כאן הסוקה מוצה לא מקרי סח"ל;  
 וצריך קומיטו ר"ל דמתי' לשטת הפוסקים דכאן האיסור ניכר לא היו קצוב דאורייתא מכל מקום  
 כאל לא שייך צמול כיון דכל אחד מן הפסחים יש לו צעלים מיוחדים, וכל אחד מהם לריק להסור  
 שלא יתערב פסחו צמל אחד, דאם כן לא יהיה ראוי לאכילה שאין פסח נאכל שלא למנויין, וכיון  
 שכל אחד מן הפסחים לריק להיות מופרש ומצולל צמני עלמו כל יתערב צמק, אם כן לא שייך  
 למימר שילמדו כלם יחד כדי לצטל האיסור, דומה למ"ם הפוסקים [בס"י ק"א ט"ז] כל שאין  
 דרכו להתערב אינו מורק כדי לצטל האיסור, כגון שמי קדרות אחד של חלב ואחד של צמר, או  
 שזו נחשלה צומתיות וזו נקיהה ומומץ, מידוע צבירור שאינם עתידים להתערב יחד אינם מלמדפין  
 לצטל האיסור שנפל צלחת מוס אע"פ ששניהם צמקם איסור. וכן צמני קדרות העומדות להתערב  
 יחד מול עלמן, אם הם של שני בני אדם, אינם מלמדפין, מוכשר צמקם פסחים דצין מול  
 הצעלים בין מול הפסחים אינם עומדים להתערב יחד לא שייך למימר צוה ההלכות לצטל.  
 וראיתי להרב מרי מנדים [ס"י ק"ט צמ"י סק"ב] שכתב ודע דיש ציבם דמד צמרי צמל לא צמקין  
 כמובין ומוקפין אלא כל שיש ג' מתיבות ואחד מוס סרפס חלוקין צמל רוצה ואפי' אחת צמית  
 ואחת צעליה. — ובס"י ק"א [צמ"ד סק"י] כתב וציבם לא שייך לאפלוגי צלחם אחד ושני בני  
 אדם כלל. דכל שיש פסח ויש רוב שרי ולא צמקין כמוריס כלל, ע"כ. ואשתמוס על מראה זו,  
 דהא עיקר מחלוקת הרמב"ם עם הר"ם הוא ציבם, כעצור צמית הנית הארוך לרמב"ם (צית  
 צמית)

רציתי שער שמי) ולהרשים שמי קדרות לפני בני חם חין מלשונות ורמיזתו נחמתי מגזרות שאין דרך להחמשת ולהחמער יחד, והרעציה חולק עליו דאף בשני בני חם מלשונות ומעלין, דאם כן בלישאל קציעות, היה להם לחלק בין חם אחד לפני בני חם. ע"ש שמים לזכרים חלו למות לזכרי ס"ח כי רצ גדול ומנוסה הוא. מנוחך דבריו דיסוד ומלוקותם צינם, ואיך פשיטא ליה לפתוח, דצינא בשני חם מלשונות, ומלשתי להרצ בעל בינת חם (בשער הקציע ס"ג) נכתב דחפצות חניות העומדות למחר לא שייך צ"י צמול, דאם חין הספק על החניות רק על הנשר שחנכות ואיך יתבעל הנשר שברשות זה על ידי הנשר המונה חננות חמרת, דאם חין עמידים להחמער, ואף דלא הוי קציע דלורייתא שאין חטת הערפה ניכר מי"מ חינו בטל מה"מ — וסם נכס" ד' הציג דברי הפתח נכס" ק"ט ותמה עליו, והמורות דבריו יראה שלא ראה דברי הפתח נכס" ק"ח ה"ל. ט"ז רלית נכס" צית ילחץ נפתח השער שכתב צהא דחמס פסמים כדצרי, כיון שכל פסם יס לו חנוכה מיוחדת, וגם שהפסם חינו נאכל חלל למוריו, לא שייך ביה צמול: ועשה פסח. חיצוני ודאי למעבד פסחא. פי' דחמס מלשונות פסח ראשון ומחוייב לעשות פ"ס, כמנוחך חס"י. תפלה חמר החיוב דדך כלל, ואח"כ יפרט הזמן. והמפרש ועשה פסח יראה לעשות פסח טועה כי חמיסת פ"ס הוא מזה נפיש: (יב) ככל חקות הפסח. סה חמים זכר בן שנה וללילי, כ"ה צמול: (יז) ואחרי בן יסעו. חות וי"ו צמול ואחרי להחמער הוא למותר, ול"י ח' הוי כתוב צמול וי"ו היה המונח שהחמילו לנפוש מיד שאלו הסתלקות הענן מעל האהל ולא היתה שום פשי' זמן בין הסתלקות והנפיעה, ונאמרת לא היה כן כעשר"ל שבהסתלקות הענן מעל האהל היה מתכפל ומתפשט ע"צ בני יהודה ולא חקצו והרעו וחקצו ולא היו מאלכין עד שמשא חמר קומה ה' (וערשי' פסוק ל"ט), חזיקן שחיו זמן בין הסתלקות הענן מעל האהל לבין נפיעתם, לכן חמר ואחרי בן צו"י, אשר יורה על התוספת הזמני, כאלו חמר ועוד אחרי בן ענ"ש צמדצ' ד' ט"ו ואחרי בן. והרע"ם חמר אחרי העלוותו הוי נופעים אל אותו ה"ל שהיה הענן פונה, ולפי"ז יהיו המונח צמול ואחרי בן יסעו, כוון המקום, ר"ל שחיו נופעים אל אותו ה"ל שהיה הענן פונה: ובמקום. קיסר זכותן של ישראל בלכתם אחרי צמדצ', שהיו חונים במקום אשר ישכן שם הענן אף שהיה במקום ליל ישימון: (יט) ושמרו. שחיו מוחזקים המתחננו זמן ארוך אף שהיה המקום רע מאל, ולא יסעו למחר להם מקום טוב ממנו למחנה צו: (כ) ימים משמר. אף שהיתה חנייתם במקום נאות להם, ולא היה שוכן שם הענן רק ימים מוקדם, מכל מקום על פי ה' יתנו, לא מלחצת אותו מקום, ועל פי ה' יסעו, אע"פ שהיו לזכרים לנפוש מאלו המקום הטוב להם: (כא) מערב עד בקר. שהוא זמן צמלי מוכן ומספיק לזכרי חניית ולזכרי מקע, שלא היה להם פנאי לנסר עינים ועיני מקניהם, וכמו רגע היו מתלקין והורסים כל הכנתיים (רע"ט):

י (ז) חתקעו ולא תריעו. שרש חקע כולל נפילת דבר דבר והתדבקו בו, כמו יעקב חקע את אהלו, כל העמים חקעו כף, וקול התקיעה הוא קול נמשך מתדבק יחד, ונעשה מנפילת ודחיית רוח הנפילה בכלי, לכן למקרא העדה והנפילים להמועד יחד ולהתאחד במקום אחד, היתה קול התקיעה אשר יורה על ההתדבקות וההתאחדות. וסם תרועה כאן יתכן שהוא ממשך רוע שהוראמו הנענוע והפלטול, כמו וצבים יהיו רועים צמדצ' ארבעים שנה, וכענין רוע התרועעה הארץ, רוע חנוע הארץ שעינים הנענוע והפלטול, וקול התרועה היא גם כן קול צמלי מתדבק אלל הוא קול שצור ומתנועע, לכן צהא קול התרועה למקע את המנוחות, כאלו מודיע להם צו צה העם להתנועע ממקום למקום ולנפוש: (ח) ובני וגו' יתקעו. ר"ל כתב צמס ר"ל דברצרים שישמחו צמס לדורות אחרי צואם אל הארץ וסם אשר יזכיר אשר זה, יהיו החוקקים בני אהרן הכהנים הראויים לשמש צבאונו פטו לצעלי מוות, אלל דברצרים שכתב זכר ממקרא העדה וממקע את המנוחות לא דקדק המורה מי יהיה המקע כי כל חם יוכל לחתקע, ע"כ. והוא טעם דהדיא מנוחך בשפרי הסך דבריו, דאמרו סם. ובני אהרן וגו', למע נאמר לפי שהוא חמר וסם צמח יתקעו שומעני אף ישראל צמחע ח"ל ובני אהרן, ע"ש. ולזה פירש"י, ובני אהרן יתקעו צמקאות ומקטעות הללו, השמיט בלשוננו מלת כהנים דקרא להורות דצמקאות וצמקעות בני אהרן דוקא לזכרים, חמס כהנים לא לרץ רק לזכרים הנאים לדורות: (ט) והרעותם וגו' ונזכרם. קול המרעיד יסרד לצב האנשים, כענין היחפע שופר צעיר וסם לא יסרדו, וזוה ישובו על ה' והיו זכרים לפני ה' וישעו מאויזיהם, וענין הזכרון הוא כי צהיתם פושעים לפני ה' יסחיר פניו מהם והוא ענין השכחה, ר"ל צלותן שהיו זכרים לפני (ר"ל), לזכריו התשובה והוא העיקר חסר מן המקרא, לכן יתכן לכוין דברצרים יסרד על לשון המקרא, לנזר מלת והרעותם ענין צהית הלז ומעית היום, כצמדצ"י (מקץ ק"ה) ולאמרה צהאלו צמתי חרועה דכתיב וצמתי אלמים רוח נצורה, ע"ש. וכת"ש צמור צמקון חרועה, ע"ש. והמכוון צמלות והרעותם צמלירות, על